

SLÁVA A PÁD
„PROVINCIE DEUTSCHBÖHMEN“.

SEZNÁMÍ

Historie

KNHOVNA

oddělení

BUKAČOVA KNIHOVNA MENŠINOVÁ.

Vychází 4krát ročně.

1924 — Sv. I.

Sláva a pád
„provincie Deutschböhmen“.

Napsal F. Cajthaml (V. L. Liberté).

1924.

Nakladatel O. J. Bukač, knihkupec v Ústí n. L.

Knihovna univ.-prof.
Dr. R. LAŠTOVKY

11-E-132

F. CAJTHAML (V. L. LIBERTÉ)

SLÁVA A PÁD
„PROVINCIE DEUTSCHBÖHMEN“

Příspěvek k dějinám
československé revoluce a německé „protirevoluce“
na českém severu.

1924.

NAKLADATEL O. J. BUKAČ, KNIHKUPEC
V ÚSTÍ n. L.

DOKONÁVAJÍCÍ BESTIE.

Roku 1917 mlelo Rakousko už z posledního. Koncem května a počátkem června i na českém severu byly provedeny domobranecské prohlídky. Kostry starců a mrzáci mladší, uznání při prohlídkách minulých za úplně nepotřebné k vyplnění front, postavení byli znova před zkušební komise, zda-li hladem a strádáním všeho druhu se přece jenom nepolepšili tělesně tak, aby mohli sloužiti za potravu dělům.

Kdo nebyl zrovna na obě oči slepý a měl aspoň jednu nohu, stal se obratem obhájcem širší vlasti rakouské.

Staříčkový císař pán nařídil
zas jednu z největších dávek.
Zdali po zákonu, neptá se
pan major Zlatohlavek.

Kdo by se odvážil vzdorovat
všemohoucímu snad vládci?
Tak jdeme pod míru za sebou
starci i holobrádci.

Co by žid doktor chtěl propustit,
pan major nepustí zhola:
„Veliká armáda musí být!“
pan vrchní komandant volá.

Stojíme jako ten dobytek,
na blízku čicháme jatky.
A stranou, by je dráb neviděl,
štkají jen ženy a matky.

Ticho! Sám císař pán nařídil
jednu z těch nejtěžších dávek!
Přísahu rekrutům předčítá
pan major Zlatohlavek.

Jenže rekrutů bylo přece jenom trochu málo, a ti ještě jako mouchy padali, jakmile ku zbrani přivoněli. K snídani tři čerstvé švestky a neslazený odvar něčeho, čemu se říkalo káva, v poledne sušená zelenina nebo tuřín, do čisté vody zavařený, večer krajíček chleba, v jedněch kasárnech vyfasovaný a v jiných marmeládou namazaný, tof byla denní potrava vojáků, aby silni, vykrmení a nadšení, do starých hadrů oblečení a provazy místo řemenu opásání, po čtrnáctidenním výcviku byli schopni položit svůj život na „poli cti a slávy“, jak psaly německé časopisy bez rozdílu politického zbarvení.

Avšak — kam se podělo válečné opojení, v němž tonulo německé obyvatelstvo při vyhlášení války Srbsku, při prvních bojích s Rusy? Kam zapadly každodenní lampionové průvody, improvizované tábory, na nichž zdůrazňováno, že jde o odvěky boj mezi Germánstvem a Slovanstvem, a z něhož ovšem Němci vyjdou vítězně? Kam zapadly plakáty, jimiž turnéřské spolky vyzývaly německé bratry, aby večer přišli připraveni k průvodu vítěznému, protože asi do večera dojde telegram o bitvě s Rusy, kterou rozhodnuto bude válečné tažení? Všechny tyto preludy prvních měsíců po vypuknutí války r. 1914 se rozplynuly v nívec, ale přes to Němci naši ani na okamžik nepochybovali o tom, že říše Rakouská, Německá, Turecká a Bulharská zvítězí musí a potom se bohatě odškodní na „nepřátelích“ za všechno, co válkou utrpěly. Dojde i na Čechy, kteří vymazání budou ze seznamu živých národů. Vděčné Rakousko odstoupí Německu celé „uzavřené území“ za to, že mu ve válce zachovalo věrnost a po jeho boku vybojovalo vítězství na odvěkých nepřátelích: Srbsku a Rusku...

V pevné víře ve vítězství ústředních mocností upisovali zámožní i nezámožní občané německí vá-

lečné půjčky, v čemž též závodily peněžní ústavy a města. Povinnost vlastenecká spojená tu byla s vysokým ziskem. Zvláště učitelstvo německé v časopisech dokazovalo, že ten, kdo na válečné půjčky neupisuje, jest pravým idiotem. Příležitost k tak vhodnému uložení peněz se již ani za tisíc roků nevyskytne!

Vláda rakouská a nejvyšší vedení armády však věděli, že situace na bojišti jest zoufalá. Proto uvolnila roku 1917 tlak, na český národ vykonávaný. Propustila v květnu 1917 projev českých spisovatelů, který přes veškerou neurčitost znamenal úplnou rozluku s Rakouskem.

Sebevědomí německého lidu se později projevovalo méně okázaleji, přes to, že německé časopisy štvaly proti Čechům dále a že v Terezíně nepřestal pracovat c. k. zeměbranneký divisijsní soud proti všem českým občanům, kteří pronesli neopatrné slovo nebo byli podezřelí z neloyálního smýšlení. Ale soumrak krví a podvody slepené říše Rakousko-Uherské byl již zde. Že ho Němci naši nespozorovali, za to zažili za rok tím větší a žalostnější překvapení.

PŘEDZVĚSTI REVOLUCE.

Ve zmatku město vstává
zní neobvyklý hluk:
to na pochod se dává
sedmý střelecký pluk.

Dost bídy, utrpení!
Do ruky střelnou zbraň:
jde zabít v zanícení
dnes černožlutou saň!

Na široširé pláni
se rozvinuje boj . . .
Jsou zbouřenci zdoláni —
saň silnější má zbroj.

Ó, běda, třikrát běda!
Zle ztrestán bude vzdor.
Msta kráčí v patách bledá
skrz černé město Bor.

Na popravišti rázem
zatřeskla řada střel,
a hned se kácí na zem
tam sedm lidských těl.

Krev horkou země pije.
Zda zlomen vzpoury duch?
Pluk v Terezině hníje,
žalární dýše vzduch.

Však přes zámky a mříže
vzdor na jih letí přec:
saň černožlutá tíže
uhájí svoji věc!

Počátkem ledna r. 1918 konali veškerí čeští poslanci (bez členů panské sněmovny) v pražském obecním domě manifestační schůzi za předsednictví posl. Staňka. Posl. Tusar přečetl deklaraci, která byla jednohlasně přijata. Ani obsah řeči ani deklaraci censura nepropustila.

Zatím vřela nespokojenost ve vojsku českém, ubytovaném v zázemí. Ve vojsku tom se nacházela značná část těch, kteří po uzavření míru brest-litevského se dobrovolně do Rakouska navrátili v naději, že dle mezinárodních smluv nebudou znova hnáni na bojiště. Zmýlili se notně — byli nejen ve vojenské službě ponecháni, nýbrž i vyšetřováni, zdali nepřeběhli k Rusům dobrovolně. Kromě toho byli krmeni samým tuřínem a zeleninou.

Mezi navrativšími se zajatci byl i můj synovec Antonín Manda ze Suchomast, vojín 7. zeměbranecského pluku, posádkou v Rumburku. Den před vzpourou rumburskou poslal mi lístek, v němž se šibeničním humorem psal, že teď dostane tolik a tolik vojínů veku chleba. Lístek jsem dostal 21. května ráno — a k poledni jsme již cestou soukromou zvěděli, že 7. zeměbranecký pluk v Rumburku se vzbouřil a že na jeho zdolání jsou posláni vojáci z Terezína a České Lípy . . . Pravda jest, že 23. května bylo v Rumburku vyhlášeno stanné právo a k udržení klidu povolána setnina 59. pěš. pluku. V bojích proti vzbouřencům stál 18. pěš. český pluk.

Události rumburské jsou dostatečně známy, je celá kniha vydána o tom, co předcházelo popravám i co potom následovalo. K doplnění celkového obrazu vzpoury rumburské přispěje vydatně i toto vylíčení účastníka J. Froňka z Růžodolu:

„Bylo to za krásného květnového jitra, kdy vzpoura vzplanula. Já přišel do Rumburku dne 19. května 1919. Hned jsem byl převlečen a jmenován do služby. Minulo 24 hodin a službu jsme odevzdali s radostí, že se půjdeme trochu do některé krčmy povyraziti. Především předcházel rozkaz, jemuž jsem i já plně naslouchal, třebaže byl pouze v německé řeči čten. Hlášeno nám bylo, že od 21. května bude rozdělena veka chleba mezi 16

mužů. V ten samý okamžik zřel jsem v očích všech kolegů vojínů strašnou nespokojenost. Bylo po rozkaze, rozešli jsme se klidně, avšak vřelo to v každém. Přišli jsme do jedné učouzené, zastrčené krčmy, kde hrál starý, převrzaný flašinet. Nebavila nás hudba, měli jsme živou debatu. Kolega Noha počal: „Hoši, my jsme přece jen volí!“ na což děl druhý, třetí ba všichni: „ba že jsme!“ Pak slovo dalo slovo, při čemž jsme se všichni zaručili naprostou mlčenlivostí. Přišli jsme domů do kasáren, počali jsme revoltovat druhé kolegy, a akce se nám vskutku dobře vedla. Počalo to vřítí celou školou, kde byla 3. setnina ubytována. „Vojno povol, hej rup!“ toto heslo zaznívalo všemi ubikacemi. Na to vše zase utichlo až do hodin ranních.

Ráno zazněl povel ku vstávání. A po kávě jsme musili všichni vyrukovati na nádvoří, kde měla být předčítána „maršformaci“ různá známá ponaučení. Poddůstojníci svolávali marně své čety k nástupu. No, vypadalo to jako na výročním trhu, kde nescházeli ani „bolševici ruští“, totiž zajatci, vrátivší se z Ruska i s puškami. To rozčililo některé poddůstojníky, nejvíce však setníka Klepfra, který tak rád posílal vojíny do pole, avšak sám tam nikdy nešel. Ten počal rvát a nadávat. „Ihr anarchisten, sozial demokraten ich werde Euch schon zwiefeln, sofort einrücken!“ Na to vystoupil kolega Noha a pravil, že mužstvo toto jest rozhodnuto podstoupiti nejtuzší boj, když se mu nedostane větší dávky chleba, zajatcům jich žold a lepší zacházení se strany důstojnictva. Setník se ještě drzeji obořil a volaje stráž, řval: „Diesen Mann sofort einsperren!“ Ze zadu však zazněl hlas: „Hoď mu jí!“ A hned „jí“ také měl, ránu totiž do skráně, takže se skácel k zemi. To další jest uvedeno ve spisku profesora Vondrušky.

Nyní trochu vzpomínek z terezínské pevnostní věznice. Bylo to 29. května, když nás počtem 900 set vzbouřenců vedli do terezínských děr. U cesty kolem parku běžící stála stará dělnická žena. Zrovna když jsem přicházel k ní, pravila bez obavy a otevřeně: „Tak tak hoši, jen tak, dokud vás všechny nepřivedou a vás nezavřou, konec té pitomé války nebude!“ Ustrnul jsem nad výrokem této chudé ženy. Kdyby jí byl některý z eskortních důstojníků slyšel, dal by jí stíhati soudně. Konečně jsme byli prohledáni znovu, zda-li nikdo nemá u sebe žádnou zbraň, na to rozdělení a v různých místnostech ubytování. Tak já jsem mezi jinými přišel na t. zv. „Bauhof I.“ Zde jsme trávili a utráceli dny i noci, až konečně jsem byl přeložen do tak zv. „Pulvermagacinu“. Zde se mně dostalo trochu volného vzduchu. Chodil jsem pro vodu a jiné věci, samo sebou se rozumí pod dozorem vojína s nasazeným bodlem. Chodil jsem, až jsem dochodil svého osvobození. Jednoho krásného dne potkal mě nadporučík auditor, který nás vyslyšal a pravil: „Nenoste té vody více, již jí potřebovatí nebudete!“ Člověk tento byl mírný a mnohemu méně vyspělému mnohdy poradil. Věřil jsem mu. Přišel jsem mezi druhé kolegy, vyprávěl jsem co a jak jsem slyšel. Zprvu žádný věřiti mně nechtěl, když však viděli, že se neustávám radovat, uvěřili. Také to byla pravda. Dne 30. října se nám otevřela brána a my jsme za zpěvu kráčeli ve čtyřstupech směrem k nádraží do Bohušovic. Zadrželi nás tam, byli to členové utvořených Nár. výborů. „Hoši rebelanti, bratři sedmáci“ a různé jinak nám sympatie projevovali za činy, námi provedené. Bylo to po prvé od vzpoury.

Jak milé nám všem bylo, když jsme slyšeli z úst občanstva pochvalu. Hoši zůstali v Terezíně střežit skladiště, které Nár. výbor od vojenské správy pře-

jímal. Já ještě s několika hochy jsem zaměřil k domovu, po kterém jsem tak toužil, jednak abych přinesl radostnou zvěst, že jsem osvobozen, jednak abych se vyčistil od špinavého prádla ba i hmyzu, kterým jsme se v base bavili. Přišel jsem domů a byl jsem radostně uvítán jak svými, tak soudruhy. Bylo to v neděli kdy jsem přišel opět mezi náš kroužek, kde jsme živě debatovali. Tu přišel jakýsi občan, který vyzýval, kdo je vojínem, aby se ihned oblékl do uniformy a šel do Kopist se přihlásit Nár. výboru. Jsou prý zajatecké tábory ohroženy. I tu jsem byl v okamžiku pohotově a přes veškerý nárek své ženy, matky, tchýně, sestry jsem odešel. Když Nár. obrana byla rozpuštěna, věnoval jsem se svému dřívějšímu zaměstnání v hornictví. —“

Můj synovec Antonín Manda ze Suchomast u Berouna, účastník vzpoury, „navrátilce“ z ruského zajetí, vojín 7. zeměbranceckého pluku mi o událostech rumburských oznamuje tyto podrobnosti, v knize Vondruškově*) nezaznamenané:

Při výpadu z budovy 3 setniny bylo strženo 250 nováčků, kteří za vedení poddůstojníků šli v občanských šatech k presentaci. Na cestě za městem padlo několik ran, mířených na setníka Weissra a nadpor. Khodla. Oba nebyli zasaženi. Střelivo jsme vezli na vozíku, který nám jeden občan daroval a dar svůj provázal česky: „Jen jdete hoši, je tomu dva neb tři dny, co osmnáctý prapor v České Lípě nerukoval na plac, ti se zajisté s vámi spojí!“ Ve Falknově jsme zabavili u mostu 1 automobil. Když jsme kráčeli z Falknova do Boru (Hajdy) skládal Vodička písně, z nichž si pamatuji:

Snad dojdem k spasení
na pražském dláždění,
cesta bude dlouhá
než přijde svoboda.

*) „Stanko Vodička, vůdce rumburské vzpoury“. Plzeň 1920.

Když jsme za Borem narazili na nepřítele, odpověděl (později popravený) Jan Pelnář důstojníkovi, který nás vyzýval, abychom se vzdali:

„Na to máme čas, až nás poměry donutí. Dříve ne! Palte!“

Po rozprašení našeho voje dostal jsem se přes močálovitou lučinu nad Borem do lesíka. Bylo asi k 10. hodině večerní. Rozrušené obyvatelstvo sem tam pobíhalo. Ke mně přišel mlčky asi 15letý mladík a loudal se kolem mne. Požádal jsem ho o trochu vody. On mne napomenul špatnou češtinou, abych se skryl dále do lesíka, že po silnici chodí patrola a odešel. Uposlechl jsem hochy a odešel asi na 20 kroků do lesa. Hoch za chvíli přišel a přinesl mi v rezavém hrnčku trochu kozího mléka a tři vařené brambory. Peněz jsem neměl, proto jsem dal chlapci 8 cigaret, za něž německy poděkoval. Já jsem šel směrem k Rumburku. Za Borem jsem potkal 2 děvčata. Jedno se mne ptalo, nezůstanu-li přes noc u sedláka Choce, „kde bejt hodně kamerád“. Děvčata mne pak dovedla k pantátovi Chocovi na dvůr a zavolala jej. Pantáta mne zavedl na senník, kde bylo asi 9 kamarádů, většinou nováčkové v civilu. Mezi nimi byl i Němec Plas (který byl později odsouzen na 5 roků do žaláře).

Na senníku jsem neměl stání. Ve čtvrt na čtyry z rána jsem se vydal s Plasem a dvěma jinými kamarády do Rumburku. Asi po 7. hodině jsme potkali starce, který nám na naši otázku sdělil, že jsou na silnici patroly 59. pěš. pluku. Radil nám, abychom šli lesní cestou, tak prý přijdeme k jednomu dvoru a rybníku. Po několikahodinné chůzi jsme dvůr i rybník našli. Na hrázi seděli Noha, Zelenka, Láska a jiní a koupali si nohy. Dal jsem každému jednu polní dopisnici. Když ze dvora vyšla služebná pro vodu, požádal ji Zelenka, který uměl

dobře německy, aby listky hodila do poštovní schránky. Lituji, že do mého dopisu rodičům jsem napsal, aby ho spálili. Nepamatuji se již, co jsem v něm psal. Potom jsme šli do Varnsdorfu. Co se dále dělo, o tom se dočtete v knize Vondruškově“.

Jak známo, dne 28. května vynesl stanný soud nad rebely rozsudek, kterým byli odsouzeni k smrti zastřelením: Stanko Vodička, František Noha a Vojtěch Kovář, dále Josef Zelenka k desetiletému a Václav Plas k pětiletému žaláři. Rozsudek vykonán byl 29. května. Téhož dne byli v Boru odsouzeni k smrti zastřelením a hned popraveni: Jakub Bernard, Jiří Kovařík, Jakub Nejdř, František Paur, Jan Pelnář, Antonín Štastný a Jindřich Švehla.

Ličení Froňkovo předběhlo události, jež jest nutno ještě zaznamenati.

Národní socialisté němečtí, obdivovatelé pruského militarismu, spoléhali tak na Viléma a Hindenburka, že v lednu 1918 svolali do Teplic protestní schůzi proti každému míru, který nebude pro ústřední mocnosti vítězným. Sešlo se jim celkem 40 osob, z nichž 13 hlasovalo pro tento požadavek...

Česká inteligence, pod kterýmž pojmem se všeobecně rozumí úřednictvo a učitelstvo, sešla se dne 13. ledna v Ústí nad Labem na veřejné, hojně navštívené schůzi. Bylo usneseno, po několikaleté nečinnosti opět pracovat v „České Besedě“ a „Nár. Jednotě Severočeské“.

Přes válku totiž udrželi na severu své oslabené organizace pouze soc. dem. dělníci, jejichž pojtkem byl týdeník „Severočeský Dělník“ v Teplicích, jehož obsah ovšem mohl býti čistě informační. Národní socialisté a neodvislí socialisté měli organizace rozbity a tisk jejich byl potlačen. Společný útisk však otupil hroty stranic tví těchto stran. Dočteme se, že ještě před převratem říjnovým konány byly společné pro-

jevy a po převratě se „Severočeský Dělník“ stal publikačním orgánem Ústředního Národního výboru v Duchcově, v němž byly zastoupeny nejen všechny tři strany dělnické, nýbrž i početně slabá národní demokracie.

Sdružení německých poslanců z Čech publikovalo v lednu státoprávní prohlášení, přichystané pro nejbližší zasedání říšské rady. Poukazující na převratné snahy Čechů, žádali zřízení samostatné provincie „Deutschböhmen“ s veškerými vlastními právy a zařízeními korunní země, v rámci rakouského císařství, a bez jakékoliv odvislosti od české části země. Německý lid prý až ku svému konečnému osvobození od nadvlády Čechů neustane a zmaří, bude-li třeba, i násilím každý pokus, aby byl navždy podroben zřízením nějakého českoněmeckého státu. Němci se rozhodli, že neuznávají sněm království Českého a nepřipustí nikdy již jeho rokování, za to žádají zřízení zvláštního zemského zastupitelství pro „Deutschböhmen“ na základě všeobecného práva hlasovacího. K tomu účeli žádají ohraničení a spojení německého území Čech a pro to území všechny ústřední úřady, ústavy a zařízení, jež korunní zemi přísluší. Žádají též odvolání českých státních úředníků a sluhů, i všech veřejných zřízenců české národnosti jakož i výhradné užívání němčiny ve všech úřadech i školách v hranicích nové provincie.

Kdyby tedy se požadavky německých poslanců uskutečnily, byla by rázem rozluštěna i otázka českého školství menšinového: české školy by zkrátka v „provincii Deutschböhmen“ nebyly trpěny.

Třebeňický doktor Wenzel Titta, předseda „Volksratu pro Čechy“, přispěchal také se svojí troškou do mlýna. Vydal provolání, vyzývající všechny strany německé, aby se spojily ve stranu jedinou, protože prý Němcům patří rozhodující vliv

ve státě a tudíž si musí vybojovatí vůdčí postavení, aby mohli rakouské politice diktovatí cesty. Dr Titta pozval k námluvám i německé sociální demokraty, kteří však mu tentokráte dali košíkem. Přiznali sice, že myšlenka semknutí všech politických sil národa jest na snadě v době nového budování celého vnitrostátního pořádku, kdo však semknouti se chce, musí jasně říci, jakým způsobem to chce provéstí.

Severočeští horníci, spoutaní vojenskou disciplínou a vojenskému trestnictví podrobení, počali se zbavovatí svých pout. V lednu konaly se demonstrace na Duchcovsku i Mostecku, a na celé řadě šachet v okolí Mostu byla zastavena i práce. Dne 25. ledna 1918 konali v Mostě obrovskou schůzi, na níž formulovali svoje požadavky: 1. rychlý a všeobecný mír bez zabrání cizích území a bez válečných náhrad, uznání nezfalšovaného, demokratického práva sebeurčení národů, 2. bezodkladnou reorganizační systém vyživovacího, 3. demokratisaci veřejné správy, 4. zrušení zmlilitarisování dělnictva.

Poslanec Baxa na říšské radě odpověděl jménem Českého svazu na snahy Němců po zřízení „provincie Deutschböhmen“ mezi jiným:

„Němci musí se vzdátí svého stanoviska, své theorie o bezprávnosti Čechů v tak zv. smíšeném území a musí mítí zmužilost vidětí skutečnost a s ní počítatí. Vždyť se v posledních padesáti letech sami přesvědčili, že nás nemohou germanisovatí, vždyť vědí sami nejlépe, že tak zv. německý jazykový obvod nebo „Deutschböhmen“, jak to teď nazývají, není územím čistě německým, protože jest prostoupen tak českými menšinami, že o německém rázu těchto krajín nemůže býtí řeči. I když všemi možnými prostředky umělými, bohužel velmi často i prostředky násilnými, ku př. národnostním ohraničením, vytlačéním z úřadu, odpiráním škol, bojkotem atd.

bylo pracováno, nemohli Němci nikdy docílítí čistě německého jazykového území, o němž by mohli tvrdítí, že tam žádných českých menšin nežije. Chci to ukázatí na příkladech. Můžeme snad německým nazvatí územím velkou uhelnou oblast s okresy Duchcovem, Bilinou, Mostem, Chabařovicemi, Teplícemi, Ústím až po Děčín, kde vedle 317.000 Němců žije 99.000 Čechů? Nebo území okolo Liberce, Jablonce, Tanvaldu a Chrástavy se 240.000 Němci a 31.500 Čechy? Nebo oblast od Trutnova, Vrchlabí až po Broumov, kde tvoří Češi více než desetinu obyvatelstva? Nebo konečně okresy litoměřický a lovosický, kde s 45.500 Němci žije 21.000 Čechů? Můžeme považovatí za německou krajinu žateckou a postoloprtskou, kde vedle 41.000 Němců tvoří 9.000 Čechů skoro čtvrtinu obyvatelstva? Nebo jsou snad německým ony t. zv. německé okresy v kraji plzeňském a v jižních Čechách od Dobrušky přes Hory Kašperské, Prachatice, Krumlov až po Stoky, kde vedle 210.000 Němců žije 90.000 Čechů?“

¶ Počátkem dubna 1918 promluvil rakouský ministr hr. Czernin o českých velezrádcích s prof. Masarykem v čele. O Masarykovj užil dvou nadávek, jež nechci reprodukovatí. Český národ prý nesouhlasí s velezrádnými tendencemi některých svých vůdců.

Dne 8. dubna 1918 sešli se v Duchcově zastupcové všech českých stran na severu, aby se poradili o společné práci proti snahám Němců za zřízení „provincie Deutschböhmen“. Byla jednomyslně zjednána dohoda za účelem svorné, plánované práce obranné a v tom směru schváleny některé návrhy. V přijaté resoluci jest protestováno proti rozdělení Čech.

Němečtí sociální demokraté po odmítnutí námluv dra. Titty změnili též svoje smýšlení. — Z usnesení

zemského výboru svého vyslali dva členy do společného výboru, který se utvořil z říšských poslanců „německé“ části Čech a který se měl zabývat úpravou poměrů národnostních.

První květen 1918 byl na severu poprvé slaven společně všemi stranami českými. Veliké schůze konány byly v Teplicích, Duchcově, Mostě, Lomu a Chomutově. Tyto schůze svolal soc.-dem. politický spolek v Teplicích. Ústecký soc.-dem. politický spol. svolal schůze do Březnice a Ústí nad Labem.

V přijaté resoluci se mezi jiným praví:

„Chceme a budeme státi na nejpřednějších místech za svobodu národní. Vycházíme z přesvědčení, že pro národ není svobody úplně, pokud ve vlastním určování nemá úplně všechny prostředky, moci rozhodovati sám o svých osudech, tedy dokud nemá vlastní stát.“

Dne 19. května 1918 učinila vláda první krok k uskutečnění „Deutschböhmen.“ Starý požadavek všech Němců z Čech, krajské rozdělení, publikováno bylo zrovna na „Boží hod svatodušní“, aby se mu dostalo jakési slavnostní dekorace.

V nařízení vládním se pravilo, že první dvě krajská hejtmanství a sice na Král. Vinohradech a v Litoměřicích zahájí činnost dnem 1. ledna r. 1919.

Ostatní kraje byly rozděleny: Trutnov 270.000, České Budějovice 325.000, Čáslav 359.000, Tábor 404.000, Plzeň 415.000, Písek 417.000, Liberec 526.000, Praha-venkov 663.000, Cheb 676.000, Král. Hradec 701.000 a Litoměřice 782.000 obyvatel. Němečtí nacionálové spustili povyk, že do českého kraje plzeňského bylo zařazeno 12.000 Němců, naproti tomu shledali docela v pořádku, že do německých krajů bylo zařazeno na čtvrt milionu Čechů.

6. července 1918 intervenovali zástupci hornictva u generálmajora v. Schiesslera v Teplicích, aby po-

volil odklad trestů, k nimž byli stávkující horníci odsouzeni. Generál po poradě s auditorem prohlásil, že z ohledu na bídu a zoufalé postavení rodin uvězněných byli propuštěni na svobodu horníci, ve vyšetřovací vazbě se nacházející a aby další vyšetřování se dělo na svobodě. Ženatým horníkům, vojenským soudem odsouzeným, byl povolen odklad trestu na dva měsíce, činil-li trest osmnáct měsíců, těm, kteří byli odsouzeni k vězení až do 8 měsíců, povolen odklad na 1 měsíc. O odkladu trestu svobodných horníků bude rozhodnuto asi za 14 dnů — prohlásil pan generál, patrně pod dojmem události, jež se řítily a o nichž měl asi vědomost, třebaže nikoliv úplně.

Koncem července 1918 konali čeští sociální demokraté severočestí krajskou konferenci v Teplicích, na níž zaujato i odmítavé stanovisko k rozdělení země touto resolucí.

„Protestujeme co nejrozhodněji proti neústavním nařízením vlády Seidlerovy, dle nichž mají býti v Čechách zavedeny krajské úřady na podkladě národnostního rozhraničení země. Nařízení tato, vydaná v době naprosto nevhodné, mají za účel ještě větší potlačení práv českého národa, zejména jeho menšin v „německém“ území, rozšiřují ještě více propast mezi českým a německým národem a vytváří jen nová ohniska národnostních bojů. Připojujice se ku jednomyslným projevům českého národa a české delegace na říšské radě jakož i ku projevům čl. soc.-dem. strany dělnické ve Štokholmě, prohlašujeme, že rozhraničovacích nařízeních vlády Seidlerovy nikdy neuznáme a proti zkracování našich práv národních, zejména proti každému zhoršení školské a jazykové praxe se budeme brániti do krajnosti.“

Zatím hlad v Čechách nabyl rozměrů příšerných. Nemocenské pokladny měly většinou pacienty, trpící následkem podvýživy těstovitým otokem končetin, někdy celého těla (oedem). Byli lidé, kteří v pravém slova smyslu po celé týdny nepožili jiné potravy než jednou denně bídně upravené sušené zeleniny z „válečných kuchyní“ a to v porcích naprosto nedostatečných. Hladověl kde kdo — až na malou hrstku keřasů a válečných zbohatlíků. V severních Čechách nebylo možno ani za drahé peníze něčeho nakoupiti. Chudé děti houfně jezdily „na slepo“ do vnitřních Čech na žebrotu, kdo mohl vydal se za nimi, aby výměnou za oděv a prádlo sehnal nějaký kilogram bramborů a trochu mouky. Lidé si vařili kopřivy a jiné traviny a požívali to bez veškeré jiné přípravy jako lahůdky. Vždyť i o ty kopřivy byla nouze. Dle zprávy časopisu „Rumburger Zeitung“ zjistil dr. Jaksch, že r. 1917 onemocnělo v Čechách 22.842 osob hladomorem, z nichž zemřela 4 procenta. Z toho připadlo 19.600 případů na průmyslové okresy německé, a pouze 3.100 na okresy české. R. 1918 se poměry zlepšily, ale jsou dosti zlé. V květnu onemocnělo v libereckém okrese 809 a zemřelo 9, ve varnsdorfském 658 a zemřelo 7, ve Výprtech 117 a zemř. 4, v Rumburku 104 a zemř. 6, v Jablonci 64 a zemř. 6 osob. Dr. Jaksch snažil se dokázati, že český lid méně hladoví než německý, zapoměl na to, že v okresích německých trpí též české dělnictvo, které tvoří někde až 50 proc. všeho dělnictva. Ostatně je jisto, že úmrtnost hladomorem byla několikrát vyšší, protože byla při většině úmrtí udána jiná příčina smrti než hlad.

Němečtí národní sociálové a nacionálové navrhovali odpomoc zásobovacím obtížím cestou jenom jim vlastní. Žádali, aby pruské vojsko se staralo o zásobování lihnuvší se „provincie Deutsch-

böhmen“ rekvisicemi u českých sedláků ve vnitřních Čechách.

Požadavek tento vznesl posl. Knirsch na schůzi v Duchcově, již v polovici května konané. Poslanec Patzelt pravil že vláda rakouská prý v německých krajích Cech provádí rekvisice bezohledně, kdežto v českých okresích, kde je potravin nadbytek, je postupováno povrchně. To prý je odměna za to, že německé mužstvo z „Deutschböhmen“ prolilo za Rakousko nejvíce krve a dobylo nejvíce vítězství. Jiný řečník žádal, aby se s českými sedláky mluvilo „po německu“. Posl. Knirsch v závěrečné řeči žádal zavedení „pruského pořádku od Berlína až po Vídeň.“ Němci v říši však měli už tehdy tolik starostí vlastních na frontě francouzské, že jim nezbylo času zabývatí se rekvisicemi u českých sedláků.

Koncem září 1918 shroutila se bulharská fronta. Státníci rakouští, postižení duševní slepotou, stali se dokonalými idioty. Dalí Němcům novou sprátku na „provincii Deutschböhmen“: rozdělení správní komise zemské na sekce českou a německou. Vídeňská „Arbeiter Zeitung“ o tomto činu napsala: „Politický účinek patentu může býti jenom ten, že bude posíláno přesvědčení Čechů, že jim může přijíti pomoc jenom zvenčí.“

Však revoluce česká byla přede dveřmi. My v severních Čechách jsme ohlas její kroků slyšeli slaběji než byl slyšen ve vnitřních Čechách, ale stejně horoucně jsme očekávali otevření dveří žalárních. Naši žaláři se počali chovati nejistě a klopili oči. Nová mírová nabídka ústředních mocností, ochotných uzavřítí mír na základě 14 bodů Wilsonových, císař. manifest o federalisaci Rakouska, propuštění censurou umlčeného projevu českého národa ze dne 29. září (schůze Národního výboru s Českým svazem poslaneckým a občanskými členy panské sněmovny)

— to vše byly rány kladivem pro naše Němce, až dosud žijící v klamně ilusi o vítězství ústředních mocností. Nevěděli však, že to není strašidlo federalisace Rakouska v němž by Němci ztratili sice nadvládu, ale přes to hráli roli vedoucí, nýbrž něco horšího: úplné rozpadnutí Rakouska-Uherska a znovuzrození státu Československého.

O tom, co se dělo od svatoanenské neděle roku čtrnáctého až do chvíle nynější dalo se říci:

Míjely hodiny — kdo dnes je změří?

Ze všech stran slyš! hrůzu výti!

Člověk ach, záviděl divoké zvěři —
hanba je člověkem býti!

Vy ženy, vy děti v táborech smrti,
vy juní, jichž pohled trestán co zrada,
visatci z šibenic v haličských polích,
zajatci pobiti, za řadou řada,
oběti kasemat, mučené hladem,
spálené vsi, města, kultury statky,
vy hroby nesčetné od moře k moři,
vdovy a sirotci, otcové matky,

vy volat budete do konce světa
o pomstu na lotrů hlavy . . .

A kdyby pomsta je zdrtila rázem,
pálit dál bude bol žhavý.

Nikdo ho neshasí, nemůže shasit,
a z otce přejde na syna . . .

Ó tvrdá, ó pyšná Germanie,
čelo skloň, tvoje vina!

Vida svoji říši Rakousko-Uherskou řítiti se do propasti, vydává císař Karel v polovici října 1918 manifest na přestavbu Rakouska, z něhož měly vzniknouti státy: český, německo-rakouský, illyrský a ukrajinský a utvořiti svaz států pod žezlem císařským. Uhersko se „přestavovati“ nemělo. Politické zastoupení českého a jihoslovanského národa odmítlo jednati o tom s vládou s odvoláním na svá známá stanoviska a snahy. Národní výbor v Praze

o snaze vlády rakouské a císaře Karla prohlásil mezi jiným:

„Česká otázka nemůže býti řešena bez souhlasu s onou mezinárodně uznávanou částí národa českého, která je mimo hranice české.“

Národní výbor československý má za svou povinnost jménem veškerého českého lidu prohlásiti, že není pro nás jiného řešení, nežli naprostá státní samostatnost a neodvislost vlastí československých.

Národní výbor československý proto před tváří celé světové veřejnosti protestuje proti tomu, aby se strany maďarské bylo světu namlouváno, že slovenští naši bratři nechtějí s národem, jehož jsou nerozlučnou větví, tvořiti jediný národní a státní celek.“

Nápadu na přestavbu Rakouska uchopili se horlivě němečtí poslanci, zvláště z Čech. Dne 21. října založili ve Vídni stát Německé Rakousko a dali mu do vínku i „provincii Deutschböhmen“ i s některými „německými ostrovy“ (Brnem atd.) „Zemským hejtmánem“ jmenován byl posl. Pacher. Dosavadní hlasatelé německé světové nadvlády, velebitelé Vilémova meče, brutální utiskovatelé národností slovanských mluvili náhle tak, jakoby byli vytáhli do války světové, aby malým národům vymohli právo sebeurčení, a jakoby dokonce poradili presidentu Wilsonovi, jak má sepsati svých 14 bodů jako podmínce na uzavření míru.

Jak při tom pochodili, o tom vypravuje s naivní prostotou zpověď Lodgmanova v poslední kapitole této knihy.

PO PŘEVRAĚ.

Padesát hor kolem Milešovky stojí.

Milešovka pevně hledí ku Praze.

„Řekni, matko milá, co se to tam rojí,
skončilo se něco opět neblaze?

Pracuje kat zas na Staroměstském rynku
a prolézá zemí Ferdinandův sbor?“

„Cos velkého v Praze děje se, můj synku,
třistaletý zvítězil tam český vzdor!

Potomci toho, jenž sekyru dal katu,
vyhnání jsou s hanbou z celé země ven,
Hradčany oživily a poslední chatu
rozčaroval drahý vyplněný sen!“

Padesát hor kolem Milešovky stojí —

na ty zvěsti vonný utajuje dech.

A po tři sta letech zase se nebojí
slyšet co se děje v Praze, srdci Čech.

Když jsem dne 28. října 1918 ráno v 8 hodin vstoupil do kanceláře okresní nemocenské pokladny v Teplicích-Sanově, spatřil jsem poslička purkmistrovského úřadu teplického s telegramem v ruce. Telegram obsahoval první zákon československého státu a nesl podpisy Ant. Švehly, dra Al. Rašína, Jiřího Strábrného, dra Fr. Soukupa a dra Vavro Šrobára.

Zatočila se mi hlava radostným opojením. Konečně udeřila chvíle, kterou jsem si prál dožítí v prvním vzplanutí války světové, avšak nedoufal, že skutečně přijde! Konečně zlomeno jho Habsburků, katanů svobody vůbec a národa Českého zvláště!

Ruka se mi chvěla, když jsem telegram četl jednou, dvakrát, třikrát, abych se přesvědčil, že mne zrak neklame, že skutečně přes noc provedena revoluce, smetena nenáviděná dynastie a český lid stal se pánem svých osudů.

Posliček měl v ruce i německý překlad telegramu,

pořízený měst. sekretářem Worliczkem, který jakoby zázrakem naučil se česky rozumět. Páni na radnici přáli si však německý překlad dokonalejší a proto překlad sekretářův poslali k nám k revisi. Byli jsme dva Čechové v pokladně zaměstnaní — občan Jaroslav Aster, nynější poslanec a politický tajemník čsl. sociálně demokratické strany dělnické, a já. Přítomný Aster, v němčině lépe než já honěný, provedl revisi překladu, určeného pro odpolední, zvláštní schůzi obecního zastupitelstva. Kdosi z přítomných německých kolegů se otázal, zdali se zákon vztahuje také na německé části Čech. A posliček prohodil, že se asi převrat vztahuje na historické hranice zemí českých...

Večer před převratem, dne 27. října, vyložen byl ve výkladu knihtiskařského závodu Weigendova, v němž je vydáván i denník „Teplitz-Schönauer Anzeiger“, telegram hr. Andrassyho, žádající švédskou vládu, aby vládě Spojených Států amerických doručila odpověď na její notu ze dne 18. října. V telegramu uznány veškeré podmínky, které prezident Wilson kladl co podklad k vyjednávání o mír mezi Dohodou a Rakousko-Uherskem. Byla to úplná kapitulace, na kterou dána ještě téže noci v Praze odpověď převratem.

Zatím pracovaly telegrafické dráty po celé oblasti nedávno narozené „provincie Deutschböhmen“. Všechny německé strany, ani německou sociální demokracii nevyjímaje, dohodly se v tom smyslu, nepočítí ničeho proti revoluci ve vnitřních Čechách, avšak trvají na úplné samostatnosti a neodvislosti všech krajín „německých“ v rozměrech t. zv. „uzavřeného území“. Pro samostatnost těchto oblastí vyslovily se veškeré radnice, do nichž na rychlo adoptováni i zástupci stran, dosud ze spolurozhodování vyloučených.

Před válkou vedl se hlavně boj o české školy. Veřejných i matičních nebylo mnoho. Každá škola, veřejná i matičná, stála obrovské oběti. Tisíce existenci dělnických obětováno, aby aspoň neúplná polovina českých dětí mohla navštěvovat české školy. Větší část dětí českých plnila školy německé. Český člověk se nejvýše někde domluvil u státního úřadu politického. U soudů to šlo hůře, v úřadech samosprávných s ním vůbec nikdo česky nepromluvil. Na dráze Ústecko-teplické nebylo trpěno jediné slovo české, a český dělník, který snad nedopatřením byl přijat, musil tajiti svoji národnost. Tím více to platilo pro úředníky a zřízence. Na všech tratích této dráhy nesměli úředníci na české požádání vydati jízdní lístek, konduktér nesměl vysvětliti ani české matičce, na pohřeb syna horníka jedoucí, kde má vystoupiti. V lepším hostinci a kavárně německé na české požádání host ničeho nedostal, ba, byl-li chudě oblečen, vyletěl ze dveří. Na dráze, v elektrice i na ulici mezi sebou Čechové pouze šeptali — hlasitější hovor byl pokládán za provokaci. Část Čechů, hlavně živnostníků, plnila německé spolky hasičské, veteránské a šicovské. Tito lidé byli nejubožejší z ubo- hých pro svoji hloupost a zbabělost. Vydávajice se za Němce, lámali němčinu až běda, takže byli pravým Němcům pro posměch. Báli se nejvíce, že by ztratili německé svoje zákazníky, kdyby jakýmkoli způsobem svoje češství projevili. Zrovna tak se choval nepatrný počet českého úřednictva. Seznamy dětí na českých školách dokazují, že děti českých úředníků české školy vůbec nenavštěvovaly a počet dětí živnostníků byl nepatrný.

Tak tomu bylo před válkou. Během války k tomu přistoupila veškerá zášť, kterou vrchní vedení armády mělo vůči národu Českému. Každý Čech považován byl za zrádce. Německé časopisy hemžily

se denunciacemi. S přímo kannibalskou rozkoší oti- skovány ukrutné rozsudky vojenského soudu v Tere- zíně, znějící na smrt a na desetiletí žaláře pro slovo zcela nevinné, udavači překroucené. Když se dva Čechové spolu na ulici sešli, ohlédlí se napřed kolem dokola a potom ještě hovořili v narážkách. Němečtí nacionálové byli agenti provokatéry, naschvál zavá- dějící hovory na věci choulostivé (deserci českých vojáků, proces Kramářův atd.). Když se jim nebylo lze vyhnouti, bylo nejlépe stavěti se nachluchlým. České dělnictvo, hlavně horníci, byli spoutáni vojen- skou disciplinou, mladými německými důstojníky pro maličkosti zavírání, ba i tělesně týráni. Z českých lidí, pokud nebyli hnáni na frontu, učinění psanci, byli hlídáni četníky a dopisy jim otevírány, z českých škol žactvo utíkalo, aby rodičové nepadli v podezření vlastizrady, čeští učitelé hlídání a neustále jim vy- čítán nedostatek horlivosti, poněvadž chudé dělnické děti, jejichž otcové byli na frontě, neupisovaly po- měrně tak vysoké válečné půjčky jako bohatší děti německé.

Ba, nespočetné byly ty bědy, jež musil zde vy- trpěti český lid. Nyní je konec nejen válce, nýbrž i panství Habsburků, pod jehož ochranou se všechno toto dělo!

Jakmile došla zpráva o převratu v Praze, severo- české dělnictvo uspořádalo mohutné manifestace pro nový stát. 29. října sešly se v Duchcově ohromné zástupy lidí, ozdobených odznaky v českých a slo- vanských barvách. Zástupy vyplnily celé náměstí i ulici před Českým domem. O 3. hodině odpolední hnul se nekonečný průvod, který prošel ulicemi za zpěvu vlasteneckých a socialistických písní. Těžba na šachtách v okolí duchcovském byla zastavena, nepracovalo se ani ve větších závodech duchcov- ských. Průvod vrátil se potom na náměstí, kde shro-

mážděné davy s obnaženými hlavami zapěly národní hymnu „Kde domov můj?“ Když píseň dozněla, promluvili za Čsl. socialistickou stranu učitel Freiman a za Čsl. soc. dem. stranu red. Brožík. Slova řečníků provázena byla nadšením posluchačů. Potom hudba zahrála „Hej Slované!“ a „Rudý prapor“ a shromáždění doprovodilo hudbu zpěvem. Obyvatelstvo německé chovalo se úplně pasivně.

Další manifestace pro českou republiku konány byly v Oseku, Kopistech, Lomu, Horním Litvínově a v Bílině; v posledním místě obcovala tábora i setnina vojska s důstojníky v čele. Promluvil redaktor Brožík.

Obrovská manifestace českého lidu konala se v neděli dne 3. listopadu na náměstí teplickém. Schůze, projektovaná původně do „Sokolovny“, nemohla se tam konati, protože nestačily ani místnosti ani prostranství před „Sokolovnou“ pojmutí davy, jež přichvátaly. Dostavilo se přes 20.000 osob přes to, že dráha Ústecko-teplická již od rána zastavila veškerou dopravu osob na celé trati Ústí-Chomutov, aby ze vzdálenějších míst nikdo nemohl přijet. Průvod, vjeh ož čele kráčeli vojáci ze zdejších nemocnic s prapory v barvách slovanských a dohodových, prošel za zvuků tří hudebních kapel ulicemi Skolní, Meissnerovou, Nádražní a Krupskou a zastavil se konečně na Tržním náměstí, kde praporečníci obsadili se všech stran sochu a sousoší pomníku císaře Josefa II. Po zapění hymny „Kde domov můj?“ Jar. Aster, stoje na rampě pomníku, pozdravil shromážděné co volné občany státu Československého. Potom promluvili red. K. Brožík i J. Aster, kteří prohlásili, že republika jest jediné pro nás přijatelnou formou státu. Po skončení tábora, jenž co do síly se dal srovnati pouze se soc. dem. českoněmeckým projevem za všeobecné právo hlasovací 8. listopadu 1905, za-

hrála hudba opět „Kde domov můj?“, načež průvod za zpěvu „Rudého praporu“ odtáhl Dlouhou ulicí, Zámeckým náměstím a Stromořadí (teď „V alejích“ zvanou), k Sokolovně, kde se rozešel.

Městská rada teplická před pořádáním tábora tohoto vydala provolání, aby se němečtí občané chovali tolerantně. Upozornění toho nebylo zrovna zapotřebí — strach z nových poměrů přinesl teplickým Němcům snášenlivost sám sebou . . .

Za zvláštní zmínku stojí, že hned druhého dne po převratě téměř všichni vojáci, v nemocnicích se nacházející v léčení, na svých vycházkách si připjali slovanské kokardy a na výložcích nosili červenobílé pásky přes to, že většina důstojníků, opřena o národní výbory německé, na rychlo utvořené, neuznávala pražskou vládu a po shroucení Rakouska byla odhodlána sloužiti vládě nové provincie „Deutschböhmen“ co součástce republiky Německého Rakouska. Čechové v Trnovanech a v Teplicích hned druhého dne po převratu počali čistiti veřejné budovy od rakouských orlíčků a jiných znaků habsburské monarchie. Co zbylo, odklízeli v příštích dnech němečtí skautové — z piety, aby orlíčkům nebylo ublíženo, Když snímali orlíčka s budovy berní správy v Lípové ulici v Teplicích, nahodila se k tomu slušně oděná paní německá, která zabědovala:

„Můj bože, to je změna za několik dnů! Div to člověku srdce v těle neutrhne!“

V sousedním lázeňském domě saských vojáků záhy se objevil — rudý prapor republikánský! Visel na budově několik dní na důkaz, že i někteří saští vojáci přestali Viléma Krvavého považovati za svého pána a velitele . . .

Jako z časného přiletu nebo odletu laštovek lze bezpečně usuzovati o časném příchodu jara či zimy, tak se z chování židů několik týdnů před

28. říjnem dalo soudit, že se „něco“ příznivého pro český národ připravuje. Abych přešel mylným výkladům — nejsem antisemita. Přál bych z plna srdce antisemitským křesťanům, aby nehleděli pouze na špatné vlastnosti židovské, nýbrž i na dobré a tyto dobré vlastnosti si hleděli osvojit. Je to smysl pro čistý život rodinný, střídmost, zdržování nemírného pití líhovin. Že židé vždy drželi s většinou, udržovali a podporovali vládní systém poněmčovací, že se němčina stala jejich řečí „mateřskou“ i v prostředí ryze českém, to je výsledkem staletého vývoje. Ostatně v posledních desetiletích se mnoho změnilo — najdeme i židy, upřímně česky cítící. Na českém severu ovšem jich nebylo, třebaže v soukromí byla u mnohých rodin židovských čeština řečí obcovací.

Během války jsem denně navštěvoval (dnes zrušenou) kavárnu hotelu „Central“ v Nádražní ulici v Teplicích. Netáhl mne tam ovšem požitek neslazené, černé „kávy“, nýbrž výběr německých časopisů krajinských i pražských. Tehdy poznal jsem v celé nahotě mravní spustlost německé žurnalistiky ve způsobu, jakým psala o českém národě, jak se posmívala lidskosti, všem pojmům právním, demokracií a sebeurčení národů — všemu tomu, čeho se po převratě stala horlivou prokuratorkou.

Seděl jsem ve svém koutku, zahrabán do kupy novin, když ku mne zalétl od jednoho stolu, četně obsazeného, hlasitý, ostentativní český hovor. Za normálních časů to platilo v severočeských kavárnách stejně jako na drahách a na radnicích jako provokace. Překvapen jsem se obrátil ku stolu, kde společnost elegantně oděných pánů se nebála česky hovořiti. Užasl jsem — byli to téměř do jednoho teplíčkí židé, které jsem veřejně nikdy neslyšel česky mluvíti. Usmál jsem se spokojeně — dlouhé nosy jejich zajisté vycitily, co je skryto v politickém povětří...

Red. Brožík za „Menšínový výbor severočeský“ a Jaroslav Aster za výkonný výbor V. kraje čsl. soc. dem. strany dělnické ještě před převratem svolali na den 3. listopadu konferenci zástupců politických, odborových a družstevních organizací obou socialistických stran. Konference původně měla jednat o působnosti a činnosti socialistických a hospodářských rad, o zásobování a důležitých otázkách českých menšin. Tato konference se však pod vlivem událostí zabývala docela jinými věcmi: organizací českého živilu ve změněných poměrech politických.

Do konference přišli též zástupci české státoprávní demokracie a přihlásili se k součinnosti. Svolavatelé rozšířili program porady, která měla spád přímo vzrušující. Bylo usneseno zvoliti 27 členný ústřední Národní výbor, složený z 12 sociálních demokratů, 12 čl. socialistů a 3 národních demokratů. Dále usneseno, aby byli ve všech místech, kde Čechové bydlí, zvoleny místní Národní výbory. V městech okresních jest výbor místní současně výborem okresním.

Za soc. dem. byli zvoleni: Brožík, Aster, Bouda, Klobása, Horák, Brožíková, Kuncl, Sašek, Viktora, Budíl a dva nejmenovaní z Ústí nad Labem.

Za čl. socialisty zvoleni: Freiman, Holub, Kaftan, Vlček, Fišer, Draxl, Vykouk, Hruza, Meixner. (Tři budou dodatečně).

Za národní demokracii zvoleni: Janda, dr. Bendl a Cibulková.

Do předsednictva zvoleni: Brožík, Aster, Freiman, Draxl a dr. Bendl.

Konference vydala toto prohlášení: Společná porada důvěrníků českých socialistických stran, co oprávněné zastupitelstvo českých menšin severočeské hnědouhelné oblasti, prohlašuje:

„Vítáme s pocitem nevýslovného štěstí a za-

dosti učinění zřízení samostatného, demokratického českého státu, jehož částí jest a musí zůstat také českým obyvatelstvem osídlené naše území.

Němci, kteří se dožadují notou Wilsonovou uznání státní samostatnosti pro „německou“ část Cech, operují daty a číslicemi, které neodpovídají pravdě, nýbrž jsou produkty ničemné volební geometrie a zfalšovaného sčítání lidu. Faktem je zejména, že pouze v našem kraji žije větší počet Čechů, než jaký Němci uvádějí pro celý „německý“ obvod Cech.

Území naše není a nebylo nikdy německým, nýbrž je to stará historická půda česká. Dnes vládne zde ovšem německý kapitál, ve službách tohoto kapitálu jsou však tisíce českých proletářů, jichž pot a krev mrví půdu našeho kraje.

Co socialisté a synové demokratického národa českého nechceme, aby naši němečtí spoluobčané byli nějakým způsobem utiskováni. V zájmu klidného kulturního a sociál. vývoje musí býti v našem českém státu všem občanům bez rozdílu národnosti měreno stejně, dle rovného práva. Jménem lidu však, který po tak dlouho zkoušel těžkou ruku bezohledného panství německého, žádáme povolání činitele našeho národa, aby přivtělení našeho území k nějakému státu německému za žádných okolností nepřipouštěli.“

Publikačním orgánem ústředního Národního výboru menšinového ustanoven byl časopis „Severočeský Dělník“ v Teplicích.

Během prvních týdnů po ustavení ústředního Národního výboru v Duchcově byly ustaveny místní Nár. výbory v místech: Teplice, Hůdčov, Cukmantl-Nová Bystřice, Novosedlice, Proboštov, Košťany, Mstišov, Retenice, Trnovany, Dubí, Sobědruhy, Bohosudov, Běhánky, Bystřany - Světice, Chabařovice, Prasetice, Lipětín, Drahénky, Bystřice, Rtyně, Nesto-

mice, Most, Falknov, Vrchoslav-Krupka a téměř ve všech zde nejmenovaných obcích okresů duchcovského a mosteckého.

Činnost Národních výborů místních vztahovala se na záležitosti hospodářské (vydávání potravinových legitimací na jízdy do vnitřních Cech, později i na záležitosti vojenské, hlášení českých vojnů, ochotných sloužit v českém vojsku.)

Německé občanské strany byly si příliš dobře vědomy svých hříchů válečných a proto byly přímo zdrceny. Tudíž veškerá veřejnost německá upírala zraky k německé sociální demokracii, od níž očekávala, že Němce žijící v českých zemích, vyvede z pouště do země zaslíbené, i s půdou, na níž sídlili.

A německá sociální demokracie k úloze té projevila nejen ochotu, nýbrž i odvahu. Na neděli, dne 10. listopadu svolali němečtí sociální demokraté na Tržní náměstí v Teplicích tábor lidu, jemuž obcovalo asi 10.000 osob. Poslanec Seliger promluvil ostře proti snahám Čechů, aby severní Čechy zůstaly ve svazku státu českého. Utočil vášnivě na německé měšťáky, kteří svoji politikou dlouhou válku umožnili a přivodili strašné shroucení německé državy. Dnes ve strachu o svůj majetek volají po dorozumění s Čechy, ačkoliv ještě včera zastávali názory výstředního nacionalismu. Obrácen k radnici a hroze jí zařatou pěstí, prohlásil slavnostně, že němečtí dělníci nepotřebují rady německých měšťáků a že půjdou cestou, kterou jim určí zájmy pracujícího lidu.

Potom vyličoval, že se jménem liberecké „vlády“ pokusil v Praze dorozumět se s Národním výborem. Žádal, aby dosavadní stav byl provisorně uznán po dobu až do konference mírové. Dostal však odpověď rozhodně zápornou: „S rebely se nevyjednává!“ Slova Seligrova učinila zjevně na shromáždění hluboký dojem, zvýšený ještě dodatkem,

že v případě nepodrobení se Nár. výboru v Praze lze počítati se zadržováním potravin pro německé území. Avšak místo českých přijdou brambory saské. Reč skončil prohlášením pro připojení severních Čech k Německu a v témž smyslu byla též, bez velkého nadšení přijata resoluce, podaná red. Čermakem.

Tak němečtí sociální demokraté přejali vedení německé politiky. Vláda „provincie Deutschböhmen“, která původně měla sídliti v Teplicích, odstěhovala se do místa bezpečnějšího, do Liberce.

Sociální demokrat Josef Seliger, 48letý redaktor „Freiheitu“ v Teplicích, bývalý dělník soukenický z Liberecka, žák a obdivovatel Viktora Adlera, od něhož převzal dar obratné diplomacie a osobního kouzla, energický, prudký a náhlý, přímo zbožňovaný německým dělnictvem a oblíbený i mezi dělnictvem českým, z jehož rukou přijímal mandát poslanecký, znající české poměry lépe než kterýkoliv jiný poslanec německý, osobně bezúhonný, střídavý, do krajnosti pracovitý, a mělký dr. Lodgman, bývalý rakouský úředník v konceptní službě politické, proti Seligerovi pravý trpaslík duševní, koketující však s myšlenkami pokrokovými, stali se nositeli odboje. Lodgman stal se zemským hejtmanem, Seliger jeho náměstkem. Velitelem tvořící se armády folksverácké jmenován byl 54letý rakouský generál divisionář Goldbach, bodrý, veselý, obtloustlý pán, milovník vína, ovládající dokonale několik řečí, mezi nimi i češtinu. Vrchní vojenský velitel řádného vojska vlády „provincie Deutschböhmen“ gen. Daniel v Lito-měřicích, složil svoji hodnost dne 31. října do rukou člena vlády Hartla, o čemž je obsírně pojednáno v poslední kapitole této knihy.

Seliger měl za sebou massy dělnického lidu a bázlivce z táborů jiných, kteří ve své bezradnosti hledali spásu v německé sociální demokracii, za Lodg-

manem se kupilo stádo hazardních hráčů měšťácko-nacionálních, Goldbach komandoval chatrné vojsko folksverácké, sloužící za stravu a 10 korun denně v úmyslu, že v pádu nebezpečí zahodí flinty do žita. Poměr mezi Národními výbory českými a německými byl hodně neujasněný, ač nikoliv otevřeně nepřátelský. Na obou stranách byla zjevna snaha, taktickým chováním se vyhýbati konfliktům. Jen tak lze si vysvětliti, že vedle folksveráků (Volkswehr = lidová obrana), kteří se vyvinuli z původních, v prvních dnech vytvořených občanských obran (Bürgerwehr), mohli konati na nádražích bezpečnostní službu Sokolové i členové Národních výborů českých.

Němci pracovali velice rychle, aby se sešikovali k obraně proti nebezpečí, býti „přivtěleni“ k českému státu. Jejich okresní národní výbory měly službu permanentní, zimničně sháněno i mužstvo pro „Volkswehr“. Ačkoliv 10 korun denně a strava bylo platem pěkným, přihlásil se jenom brak, zvláště co se způsobivosti tělesné týče. Němečtí vojáci, kteří čtyři roky ztrávili v zákopech, už dávno byli vyléčeni z válečného nadšení a do nového vojenského dobrodružství se jim nechtělo. Ba často od nich byla slyšena poznámka: „Dobře, že to Češi skončili, jinak bychom ještě leželi v zákopech!“

Mužstvo do „Volkswehru“ sháněno bylo pomocí novin i provolání, z nichž jedno otiskujeme pro jeho snášenlivost, dosud u Němců neobvyklou:

„Německý lide! Němečtí vojáci! Náš lid jest v úzkostech. Přišly na nás zlé časy! Potřebujeme vojáky; nikoliv více pro polní bitvy, nýbrž pouze ku ochraně našeho majetku a života žen a dětí. Jest zapotřebí dbáti bezpodmínečně klidu a pořádku, který však jen tehdy jest možný, když se občané sami chrání. Žádný občan, ať kterékoli národnosti, nesmí býti napaden (angetastet), nikdo neporuší ide-

ály svých bližních. Důvěřujeme naší národní vládě. Podřídíme se také bezpodmínečně výsledku jejího mírového vyjednávání. Chceme mír, nechceme žádné války, také ne války občanské! Klid však bude zaručen pouze tehdy, když je zde moc, která ho chrání. Němečtí mužové! Němečtí vojáci! Pamatujte na slavné činy našeho lidu v r. 1809. Ukažte se hodnými času! Válka je skončena a jedná se o to, chránit mír. Navráťivší se vojáci! Přistupte do naší občanské obrany! O vaše vydržování jest postaráno! Němečtí mužové! Vstupte do řad vašich bratrů! Němečtí důstojníci! Vstupte do našeho čela a vedte nás, udržeti těžko dosažený mír! Lid jest v úzkostech! Nikdo ho teď nesmí opustit! Přihlášky u německého okresního nacionálního výboru v Bílině, radnice, L. poschodí. Z nařízení vojenského velitelství v Litoměřicích, podřízeného německé národní radě. Okresní nacionální výbor. Bílina, dne 2. listopadu 1918. Tiskem Johanna Mautsche v Bílině."

Folksveráci však leckde dopouštěli různých přehmatů. Na vyšší rozkaz provedli tu a tam u Čechů prohlídky za účelem nalezení skrytých zbraní.

Krátce před obsazením Teplic zatoužil i okresní nacionální výbor německý v Teplicích po vavřínech vojenských. Kdosi mu oznámil, že v pozdních hodinách nočních přijel směrem po státní silnici, od Bystřan do Teplic běžící, nákladní automobil. U Bechertovy koželužny před Teplicemi zahrnul automobil na levo k české škole prasetické. Po nedlouhé době se automobil vracel opět k Bystřanům, snad na Terezínku Praze. V automobilu bezpochyby se prý nacházely zbraně, k ozbrojení českého obyvatelstva.

Okresní nacionální výbor, v němž ovšem se nacházeli i zástupci folksvéru, usnesl se proto provéstí náhlou prohlídku v prasetické české škole.

Prohlídka byla též za noční doby vykonána. Říd. uč. Stradiot byl probuzen úderem na dveře a okna a přinucen otevřít hlavní dveře. Silné oddělení ozbrojených folksveráků, snad v očekávání odporu, vpadlo s velkým hřmotem do školy. Byly prohledány všechny místnosti, půda, zahrada, koží chlívký, dřevníky, zásuvky a skříně násilím vypáčeny — ale nenalezeno pranic. Jeden člen nacionálního výboru, dlouholetý můj známý, sdělil mi důvěrně, že bylo rokováno též o tom, aby byla prohlídka vykonána také v mém bytě. Teprvé, když se zmíněný občan zaručil za moji „mírumilovnost“, bylo od prohlídky upuštěno . . .

Vyšetřil jsem, že skutečně záhadný automobil častěji dojížděl po půlnoci po hlavní silnici a zabíhal uličkou mezi koželužnou a dvěma domky směrem k české škole. Přijížděl však prázdný a odjížděl obtížený „municí“ ve způsobě pytlů drahocenné mouky, získané ve mlýně, proti české škole se nacházejícím. Udavači ovšem nic takového nenašlo.

Do té doby i úřady poštovní obstarávaly peněžní styk s vídeňskou rakouskou i pražskou československou poštovní spořitelnou. Na složenky, pro Prahu určené, se prostě napsalo „Praha“. Na rozkaz vlády liberecké nesměly potom poštovní úřady peníze pro pražskou poštovní spořitelnu přijímati. Když jsem jednou chtěl do pražské poštovní spořitelny platit u poštovního úřadu v Šanově, odpověděl mi poštmistr briskně, že dvěma pánům nelze sloužit — a peněz pro pražskou spořitelnu nepřijal.

V Trnovanech stříleli folksveráci do zástupů, které se pokusily vydrancovatí vojenské skladiště oděvů, umístěné v hostinci „Rytířský hrad“. Jako obyčejně při takových příležitostech bývá, byli zastřeleni lidé naprosto nevinní, někteří i na místě

hodně vzdáleném. Dvojitá vláda však nemohla dlouho trvat — to cítili stejně Němci jako Čechové. A proto s největším napjetím na obou stranách očekáváno bylo rozhodnutí konference mírové.

Ústřední Národní výbor v Duchcově pokusil se pro český stát získati i německé obyvatelstvo. Učinil tak prostřednictvím německých letáků, podepsaných veškerými členy předsednictva ústředního Národního výboru. Leták tento má cenu dokumentární, je to volání k uším, které se dělaly hluchými, ačkoliv mozek tajně soudil jinak:

Německým obyvatelům Čech! Spoluobčané!

Světová válka je skončena a zmučené lidstvo oddychuje volněji v očekávání lepších poměrů. Hlavní předpoklady pro lepší budoucnost národů jsou dnes již dány, neboť hrozná víchřice válečná rozdrtila trůny a smetla s jejich povýšených míst úhlavní nepřátelé lidu a zejména onu proklatou chásku, která přivedla válku a její děsný doprovod. Demokracie jest dnes na celém světě na postupu, jest radostno žítí a srdce se rozširuje při pomýšlení, že bylo odstraněno tyranství a že nikdy již se nenavráti temné doby absolutického útisku. Dosud však není všechno překonáno, očekává nás těžká úloha přerodu společnosti k normálním poměrům mírovým. Avšak cesta jest dnes volná, a nově základně bude možno lépe a úspěšněji pracovati.

Problémy, které především zde jsou po výtce otázkami hospodářskými a sociálními, na jejichž zdárném vyřešení jsou interesovány všechny vrstvy obyvatelstva bez rozdílu národnosti. Široké vrstvy mají zájem na tom, aby především byla zlepšena výživa lidu, i aby celá likvidace války nebyla prováděna

kapitalisty na účet a ku škodě lidu. Majetné třídy naproti tomu mají zájem na tom, aby v důsledcích zoufalých poměrů vyživovacích a hospodářských se lidu nezmocnilo zoufalství a nálada ničivá. Pokud se v tomto ohledu sdružují zájmy dělnictva se snahami tříd majetkových, jest nutno ve všeobecném zájmu pracovati k rozumně dohodě. Řešení těchto otázek vyžaduje však v naší zemi loyální spolupráci všech obyvatelů této země bez rozdílu národnosti.

V tomto ohledu působí rušivě propaganda některých politických kruhů německých, které sledují nemožné a za daných poměrů neuskutečnitelné cíle. Jediný pohled na zeměpisnou mapu Čech poučí každého nepředpojatého člověka, že myšlenka utvoření z německých, lépe řečeno jazykově smíšených částí země samostatný stát, je vyloženou absurditou a nemožností. To platí však nejen v ohledu politickém, nábřž i hospodářském, poněvadž tento proti vůli českého národa zřízený státní útvar nebyl by sám o sobě prostě schopným života. To nahlízejí i sami propagatoři zřízení „Deutschböhmen“ a proto přicházejí nyní s heslem připojení k německé říši. Také tuto myšlenku nutno z důvodů účelnosti zamítnouti. Připojení toho by prostě znamenalo zabítí kvetoucího průmyslu v našem smíšeném území Čech. Naproti tomu jsou Čechy nesporně soběstačnou hospodářskou jednotkou a průmyslu nového státu českého otevírají se perspektivy trvalého, zdárného rozvoje, na kterém mají životní zájem též široké vrstvy pracujícího lidu německého. Tak mluví pro neporušenou jednotu naší země jistě velmi závažné důvody hospodářské.

Systematicky vzbuzované obavy našich německých spoluobčanů, že by v českém státě byli národnostně utiskováni, jsou bezpředmětny a na-

prосто neodůvodněny. Český stát jest a zůstane demokratickou republikou, ve které budou všichni státní občané v každém směru rovnoprávními. Veliká většina českého národa skládá se z příslušníků vrstev lidových, které všech imperialistických a panovačných tendencí prosty, dovedou v českém státě trvale uplatnit svůj vliv ve smyslu poctivé demokracie a občanské i národní rovnoprávnosti. Český národ pomohl přivodití konec děsného válečného vraždění, a zůstane nadále věren skvělým tradicím své historie, totiž myšlenkám lidského bratrství a svobody svědomí.

Obracíme se tedy tímto k našim německým spoluobčanům za tím účelem, aby přemýšleli o tom, zda-li dnešní politika německých stran jest správná. Snad najdou se mezi našimi německými spoluobčany konečně lidé, kteří budou mít zmužilost přiznat se k tomu, co jest dávno míněním mnohých: že jest totiž nutno hledati cesty jiné, směřující k takové úpravě poměrů v českém státě, které by umožnily klidné a šťastné soužití obou národů, tuto krásnou zemi obývajících“.

Leták vzbudil mezi německým časopisectvem pochopitelně prudký odpor.

Pražská vláda nenastoupila proti odbojným krajům německým cestu msty, jak očekával Seliger. Zásobovala je stejným způsobem jako kraje české, což se dalo vůbec očekávat nejen z okolností, že tato území k českému státu počítala, nýbrž i z toho důvodu, že v něm žilo čtvrt milionů Čechů.

Liberecká vláda Lodgman-Seligerova pokračovala ve vybudování vlastní branné moci. V Chomutově i v celé řadě jiných okresů byli obyvatelé znovu vyzýváni ku vstupu do občanské obrany (Bürgerwehr). Ústřední Národní výbor v Duchcově vyzval proto české občanstvo, aby rozkazů vlády

liberecké neposlouchalo, nehlásilo se ku službě vojenské a oznámilo každý případ nátlaku. Kromě vyzvání k nastoupení vojenské služby byly vládou libereckou vyzvány státní úřady (pošty, okr. hejtmanství atd.), aby složily slib poslušnosti vládě liberecké. Na mnohých místech to mělo úspěch, většina úřadů však vyčkávala moudře další vývoj udalostí.

Dne 22. listopadu vyzval ústř. Národní výbor mladé české vojáky z okresů ústeckého a teplického, kteří se z fronty navrátili, aby se hlásili dle pokynů voj. velitelství v České Lípě, z okresů duchcovského a mosteckého v Chuderčicích u Biliny. Vyzvání týkalo se pouze zdravých vojnů do 36 let stáří. Vojíní — horníci se hlásiti nemusí. Přihlašovací lístky ku službě vojenské vydávaly místní Národní výbory.

Tlak vlády liberecké se stupňoval. „Severočeský Dělník“ o tom píše dne 29. listopadu na místě úvodním:

„Němci pookřáli poněkud z prvního děsu nad ztrátou svého nadprávi a snaží se teď všemožně, zachrániti ze svého „Besitzstandu“ co se jen zachrániti dá... Díky zasáhnutí německých sociálních demokratů, kteří mají teď vedení německé politiky ve svých rukou, jest dialektika Němců teď ovšem jiná než dříve, tendence a cíle jsou tytéž. Dnes dovolávají se práva seburčení, ochrany minorit atd. ti sami lidé, kteří ještě před nedávnem jednali s námi usurpátorsky a krajně bezohledně. Někdy se páni ovšem zapomenou a vpadnou do staré vůči nám navyklé toniny, aby se — pod tlakem okolností — brzy zase vzpamatovali a hudli svou starou písničku novou notou.

Na „Deutschböhmen“ se pracuje plnou parou. Úředníci se běrou do slibu, sesazují se a nahrazují jinými, vydávají se fermany jménem „zemské vlády německých Čech“, organisaje se německá milice

obsazují se nádraží atd. Činnost Němců vzbuzuje odpor českého obyvatelstva, které přirozeně nechce o „Deutschböhmen“ ani slyšeti a přeje si jen, aby autoritě republiky zjednána byla co nejdříve platnost. Vůči snahám Němců, kteří povolávají dnes z průhledných důvodů zástupce německé sociální demokracie do obecních zastupitelstev, trváme my, příslušníci českých „menšin“, které v mnohých obcích u nás dávno již jsou většinami — na stanovisku nedílnosti české země. Hájíme a budeme hájiti ovšem vždy stanovisko, že Němcům našim zaručena musí býti všechna práva národní i jazyková, že nemá jim vzdor všemu, co na nás páchali, měřeno býti jinak a hůře než českým obyvatelům tohoto státu. To jedno ale prohlašujeme Němcům, v jistotě, že mluvíme ze srdce všem českým lidem na našem severu: Rovné právo vám dáme, ale doba, kdy jsme trpěli vaše nadprávi, je na vždy pryč a nevrátí se více! V rámci českého státu budete rovnoprávními občany, ale naši českou zemi si trhati nedáme a k vůli vašim choutkám nedáme si mrzачiti náš jedva zřízený český stát. Chcete-li konečně „dobývat“ svůj „Deutschböhmen“ brannou silou, pak si pamatujte, že narazíte na krajní živelní odpor našeho českého obyvatelstva . . .“

Ještě neuschla tiskařská čerň na tomto článku, když z Mostu přišla zpráva, že v jeho ulicích zuří boj. Československé vojsko přišlo obsadit Most, z německé strany tam padla první rána, a prolitá byla nejprve česká krev.

OBSAZENÍ ČESKÝM VOJSKEM.

Na Bělině ze sna probouzí se hory,
páry vystupují zvolna nad lesy.
Co se v světě děje, jaké zní to sbory?
Což dějiny hnuly náhle kolesy?

Hory, šťhlé hory, co jste vše viděly
za prosnělých tři sta nekonečných let?
Vyhnanci šli kolem, bolestí se chvěli,
že se k vám už nikdy nen:vrátí zpět!

Na západě temně zaduněla země —
co se blíží, když dunění ztichlo, viz!
K horám se to vrací exulantů plémě,
v čele jejich mává mečem Nemesis . . .

Liberecká „vláda“ pracovala koncem listopadu urychleně na osamostatnění „provincie“ Deutschböhmen. „Zemský hejtman“ Lodgman šval 25. listopadu v Liberci proti českému „znásilňování,“ tisk německý ve všech místech prohlašoval, že je nutno právo Němců vybojovat, folksveráci obsazovali nádraží a jiné státní objekty, ústecko-teplická dráha patrně na vyšší rozkaz zadržovala dopravu uhlí do vnitřních Čech. Vláda česká byla patrně dobrá jenom k tomu, aby „provincii Deutschböhmen“ zásobovala potravinami.

Zadržování transportů uhlí bylo příčinou toho, že dne 27. listopadu přijelo z Prahy asi dvě stě českých vojáků do Mostu, aby zabrali státní doly u Mostu a vynutili na dráze dopravu uhlí do vnitřních Čech.

V neděli před tím se Němci pokusili pomocí své posádky chomutovské obsadit nádraží v Obrnicích, aby oblast hnědouhelnou od vnitřních Čech

odřízli a zadrželi uhlí, které by snad přece této stanice dostihlo po trati pražsko-moldavské. Vojsko české pod vedením kapitána Havlička přijelo v osm hodin večer do Mostu a bylo nadšeně uvítáno českým obyvatelstvem. Vojsko obsadilo nádraží. Ještě téže noci se strhly první srážky. Ve čtvrtek 23. listopadu byla na obou stranách, na české i německé, nálada velice napjatá. Při nočních přestřelkách byl střelnou ranou zasažen do břicha český hoch. Němci spoléhali na svoji přesilu a hojnost zbraní, jimiž byli opatřeni nejen folksveráci, nýbrž i četní civilisté. K desáté hodině zatřesly první rány a za několik okamžiků bouchali rány z ručnic i strojních pušek po celém městě. Strojní pušky umístěny byly nejdříve ve starých kasárnách, v nichž se usadili folksveráci.

V té době vyšli z „České besedy“ ministr zásobování dr. Urbenský se svým tajemníkem prof. Havelkou a Astrem, tajemníkem ústř. Národ. výboru v Duchcově, nyní plnomocníkem vlády československé, dále ing. Borkem, aby na okresním hejtmanství vyjednávali s velitelstvím „Volkswehru“ o zamezení dalšího krveprolití. Kráčeli stromořadím po břehu Bělíny. Z nenadání začaly z blízka hřmít pušky a kulky svištěly chodcům kolem hlav. To němečtí civilisté stříleli ze zadních částí domů, ku stromořadí Bělíny obrácených, po českých zástupcích. Čeští zástupci unikli bez úrazu a později smluvili v hostinci „Janský dvůr“ v Okružní třídě příměří, dle něhož o 3. hodině odpolední měli Němci českému vojsku předati kasárna s veškerými zbraněmi a státním materiálem. Když bylo přikročeno k vyjednávání též s dvorním radou Markusem o předání státních dolů, rozpoutala se v celém městě znova střelba a utuchla až pozdě v noci. Němci dopravili strojní pušky na věž kostela, odkudž ostřelovali hlavně první ná-

městí, na ulicích po sobě střílely stráže české a německé, civilisté stříleli z oken a průjezdů na české vojsko.

Konečně se dostavila česká posila s dvěma děly. Němci kapitulovali, folksveráci byli odzbrojeni, předány staré i nové kasárny, spousta pušek (z nich 74 strojních), bedny střeliva, ručních granátů a látek výbušných. Druhého dne byl v Mostě úplný klid. Němci odevzdávali zbraně, po nichž čeští vojáci pátrali. K večeru bylo pro celý okres mostecký vyhlášeno stanné právo. Raněných nebylo poměrně mnoho. Byli mezi nimi Čechové i Němci.

Nadcházející konec Rakouska předvídali i čeští vojáci, meškající na dovolené. Prodložovali si nejen dovolenou v úmyslu, vůbec se do fronty nevracet, nýbrž již se dne 25. října sešli v Kopistech na tajnou poradu a ustavili domácí „legionářskou“ četou, aby mohli v pravý čas vystoupiti ve prospěch revoluce, stojící přede dveřmi.

Němci v Mostě ovšem také nelenili. Třetí den po převratu (1. listopadu), svolali poradu. Přišlo hojně lidí, mluveno nadšeně o obraně německých dcer, manželek a sester před třiceti tisíci ruskými zajatci, kteří uprchli ze zajateckého tábora mezi Mostem a Kopisty. Nadšení na schůzi bylo ohromné, ale k dobrovolné službě vojenské se přihlásilo zrovna — šest lidí . . .*)

Ruští zajatci však měli docela jiné věci na mysli, než ctnost německých paní a panen. Byli po celý čas svého pobytu v blízkém zajateckém táboře krmeni řepou a sušenou zeleninou tak vydatně, že se podobali živým kostrám. Minuli tedy Most a rozutekli se do vnitřních Čech, aby ukojili hlad a zba-

*) Vydržování folksveráků v Mostě nebylo zrovna laciné. Obec na ně vydala z prostředků státních 121.000 korun, jak bylo dodatečně zjištěno.

vili se nečistoty. V okolí Mostu jich zůstal malý zlomek.

Opuštěného tábora zajateckého, vojenským mundurem a zásobami potravin bohatě naplněného, zmocnila se německá garda mostecká. K rozdělení šatstva a potravin přišla ovšem spousta „dobrovolníků“, vojenských i občanských, z nichž mnozí „fasovali“ několikrát za sebou. Rozdělení se posléze zvrhlo v plenění. Na žádost české kopistské „legie“ vydal obecní starosta německý v Kopistech po delším zdráhání patnáct ručnic. S těmito zbraněmi obsadila česká legie větší část tábora. Vzrostla zatím asi na 200 mužů, hlavně horníků, kteří se ozbrojili zbraněmi, v táboře nalezenými. Německá garda odtáhla, obsadila skladiště u dráhy ústecko-teplické, baráky podél silnice do Kopist a město Most. „Národní obrana“ česká se zatím utvořila i v Mostě a její hlídky se procházely na levém břehu Bělina, kde žije silný český živel, kdežto folksveráci obsadili na pravém břehu vnitřní část města, většinou Němci obydlenou.

Dne 30. listopadu zajali čeští gardisté a vojáci na dole „Centrum“ u Dolního Jířetína mosteckého purkmistra dra. Herolda, známého nacionálního štváče, který krátce před vypuknutím války byl původcem protičeského pogromu v Mostě a také během války se choval vůči českým lidem hanebně. Maje špatné svědomí uprchl v den obsazení města před českým vojskem. Herold kráčel městem celý bledý a vojáci ho sotva uchránili před lynčováním rozestřených českých žen. Vojáci předali zatčeného Národnímu výboru, který však ho propustil, druhým vchodem dal v kočáře vyvéztí a zaopatřil ho i potřebnými penězi a jídlem, aby mohl prchnouti směrem do Kadaně. Proslýchalo se, potom že v Německu organizoval německé legie proti Česko-

slovensku. Dle všech známek to byla pravda, protože po podepsání smluv mírových se obával vrátiti domů.

O příhodách ostatních při obsazení města a okolí píše K. Hovorka ve vlastivědném sborníku „Od Hor Krušných“:

„Srbové, jichž přihlásilo se z okolí ještě více do českého vojska v Chudeřicích, přijeli v listopadu několikrát do Mostu a Kopist, kde někteří občané nestřežili v zajateckém táboře zásob právě vzorně. Hospodařilo a hlídalo se všelijak.

Dva dny před bojem přišli Srbové opět do Mostu. Ve výkladu českého knihkupectví viděli časopis, kde bylo vyobrazeno, jak Němci v Srbsku řádili, ženy věšeli. Srbové byli diví. „Naše žinky a dcury věšali!“ hrozili se. Chtěli hned jíti na Mostecké. Těžko bylo je držet, aby nevtrhli za řeku do města.

Když dne 28. listopadu o polednách dostali v Chudeřicích zprávu, co se v Mostě děje, spěchali do Bíliny, vsedli do vlaku, který jel z Duchcova k Plzni, a jeli do Obrnic. Tam cestující přinucení počkati a vlak dovezl Srby do Mostu.

Když přijeli do města, nastával už listopadový časný večer a střelba umlkala.

Na ulicích pusto. Pojednou v šeru uličkou za krajským soudem plíží se vojáci — jeden za druhým jako stíny — tiše. Srbové. Jdou na kasárna za městem. Cestou stavili se na faře, děkan musil s nimi na kostelní věž, odkud střeleli Němci za dne. Na věži našli jen opuštěný kulomet. Střelci zmizeli.

Zatím došla Srbů zpráva, že lidé plení vojenské skladiště za městem u Rudolic. Hned tam spěchali.

Ve skladišti lid hospodařil zle. Co nerozkradli, rozházeli. Rýže, káva, mouka a jiné věci — v té době nedostatku tak cenné — rozházeny po zemi, že se tím šlapalo. Poručík dal vystřeliti do vzduchu

na poplach. Lidé se rozutekli. A Srbové pak shledávali věci po vsi.

Bylo už po půl noci, když Srbové vydali se odtud ke kasárnám u Mostu, v nichž byla též vojenská nemocnice. Naši je byli za večera obsadili bez boje, ale zas opustili.

Poručík Skřivánek obsadil se Srby kasárna i uzavřel silnici na Žatec, odkud prý Němci očekávali pomoc. Jako kořist padly jim do ruky ručnice, kulomet a polní dělo. Na dvě stě německých gardistů, kteří v kasárnách čekali na žold (velmi láterili, že důstojníci prý je okradli o „lehnung“ a utekli), Srbové podrželi v kasárnách jako zajatce. Postavili se na stráž u kasárnách vrat a nikoho nepustili ven. Každého gardistu, jenž přišel pro „lehnung“, pustili dovnitř, odzbrojili a zavřeli ke druhým. Ještě druhého dne trousili se Němci do kasáren, ale z nich neodcházeli. Z toho strach v rodinách gardistů. Matky, ženy, babičky přicházely prosit Srbů, aby zajatce pustili.

Srbové dávali zajatým menáž v takových porcích, jaké oni dostávali od Němců. Teprve po třech dnech je propustili na rozkaz Národního výboru menšinového.

V pátek dne 29. listopadu dobyla kopistská legie nádraží v Louce u Horního Litvínova. Vláda „Deutschböhmen“ obsadila tuto důležitou stanici, křižovatku drah, silnou četou gardistů z Chomutova. Hlídky jejich docházely do Lipětína, kulometry na ramenou a strašily obyvatelstvo. Němečtí gardisté z dlouhé chvíle dráždili před dobytím Mostu po několik nocí kopistskou legii střelbou. I vytáhli na ně Kopistští uvedené noci. U nádraží svedla se krátká, ale krvavá bitka, ve které Němci byli přemoženi. Schytané zajatce (druzí gardisté prchli) odvedli do Mostu, kam dopravili též raněné.

Z Mostu postupovalo české vojsko od obce k obci, které se vzdávaly bez boje.

Z Duchcova byly uzavřeny hranice k Moldavě. Sídlem posádky byly Flaje. Když tam naši vojáci došli po namáhavé cestě do hor, nemohli únavou jísti. Rozdali německým lidem vyhladovělým potravu, čím si je velmi naklonili. Každý den pak čekaly děti při rozdělování menáže, aby něco dostaly. V těch dnech zemřel v horské této vsi starý, německý vysloužilce, jemuž dva synové za války padli. Naši vojáci šli mu na pohřeb i vzdali mu poctu, čím si ještě více naklonili Němce, že obec žádala, aby tuto českou posádku jim ponechali.

Dobytá stanice v Louce dodala odvahy našim lidem v Oseku. Žádali o české vojáky, aby s nimi mohli obsadit osecké úřady a klášter, z něhož, jak se proslýchalo, vyváželi umělecké věci do Saska.

Dne 5. prosince přijeli nehlášeným vlakem (který by se byl málem srazil s vlakem na trati) vojáci a obsazen obecní úřad, pošta, odkud Němci posílali peníze do Liberce vládě „Deutschböhmen“, pak četnická stanice, kde četníci, až na jednoho, slíbili věrnost Němcům. Na dráze někteří úředníci, kteří ještě den před tím žádali na českých lidech, aby mluvili s nimi jen německy, přinuceni opustiti hned kanceláře. V klášteře odporoval opat: prý neuznává československého státu, dokud nerozhodne mírová konference.

Potom naši vyvěsili v obci vyhlášky, aby každý odevzdal zbraně Národnímu výboru do 5. hodin odpoledne; ale ještě o 11. hod. v noci stáli ve „frontě“ lidé, kteří přišli zbraně odevzdat. Kterýsi německý občan přinesl i starodávný meč, prý po jakémsi katu. Bylo odevzdáno na sta ručnic a revolverů mimo jiné zbraně. Tak dobře byli Němci ozbrojeni.

Pak nařízeno obecnímu zastupitelstvu, aby do jednoho přišli do spolkové místnosti Národního výboru. Tu vyzdobili naši slavnostně, zapnuli největší žárovku, prý „aby pánům viděli až do duše“. Obecní zastupitelstvo sesazeno. Ustanovila se obecní správní komise: šest Čechů a šest Němců.

Do schůze přiveden obecní strážník a důlní dozorce, kteří urážlivě se vyslovili o vůdci našeho odboje, prof. Masarykovi. Bledí a třesouce se odprošovali zkroušeně...

Téže noci přepadli naši v blízkých Hrobech německé gardisty, kteří tu hájili posici „Deutschböhmén“. Z Hánu, kde byla česká posádka deseti mužů s poručíkem, vypravilo se šest vojáků do Hrobů a došli až ke strážnici, kde němečtí gardisté klidně hráli v karty.

Když naši vypálili ránu na slepo a vrazili pak do světnice, nebylo třeba ani volati „Ruce vzhůru!“ Již je tam měli němečtí gardisté i s kartami. A tak - s kartami v rukou - opouštěli strážnici a šli domů.“ -

Při obsazování důležité stanice Louka-Horní Litvínov byli při srážce zastřeleni dva Němci a jeden Čech.

Pod dojmem obsazení některých míst českým vojskem nebylo mezi německým obyvatelstvem tuze velké bojechtivosti a převládala nálada hledati s Čechy dorozumění, a upravití poměr svůj k republice Československé dohodnutím se s Čechy. Tento názor sdíleli především němečtí průmyslníci. Ve Vídni konala se totiž důvěrná porada průmyslníků z Čech, na níž při tajném hlasování se vyslovilo 36 hlasů proti odtržení „Deutschböhmén“ od československého státu — a pouze 2 hlasy pro odtržení. Avšak vůdcové německé politiky soudili jinak — v místech dosud českým vojskem neobsazených uspořádali protestní schůze, na nichž se usnesli na

resoluci, že „nechtějí autonomii z milosti národa, který je nenávidí.“

Jak Čechové na severu získali první vojsko československé, o tom dále vypravuje K. Hovorka: „V Chudeřicích u Bíliny měli kasárna Němci, dělostřelci (na 200 mužů), kteří tu zůstali po převratu. Jen něco málo Čechů a Poláků.

Záložní praporčík této posádky, Kohout, jel ihned po převratu do Prahy a žádal, by kasárna obsadilo české vojsko. Ale tam řekli mu, že vojska nemají, aby si pomohl sám jak může.

Doma zatím čekali členové Sokola bílinského, jak praporčík pořídí. Když vrátil se o půlnoci z Prahy s nepořízenou, radili se co počítí.

Vzpomněli si, že u Duchcova na dole pracuje asi třicet Srbů, válečných zajatců, a že by se mohli s nimi spojití. Praporčík Kohout a horník Klutský vydali se hned k nim. „Chcete s námi na kasárna?“ ptali se.

Srbové nadšeně hlásili, že ano. A hned šli. Cestou těšili se, že po tak dlouhé době zajetí opět dostanou ručnice a budou „slobodní“.

Za noci tiše přišli s praporčíkem a několika Sokoly bílinskými ke bráně kasáren. Praporčík zaklepal.

„Wer da?“ tázala se stráž za vraty.

„Fähnrich Kohout!“ hlásil se praporčík.

Když se brána otevřela, vnikli Srbové dovnitř a odzbrojivše spící na strážnici vojáky, zamkli je. Pak vešli do skladiště zbraní a vzali si ručnice. Byla to dojmavá podívaná na zajatce. Dostavše po dlouhém čase opět ručnice do rukou, hladili je a líbali.

Vše vykonalo se tak tiše, že nikdo v kasárnách nic netušil.

Pak vešli do kasáren. Ke každým dveřím vojenských světnic postavil se Srb se Sokolem a vy-

zvali vojáky ve světnicích: „Češi a Poláci na dvůr! Němci ani hnout se na kavalcích!“ Napřažené ruce v srbských rukou dodávaly českým a srbským slovům náležitý důraz.

Posádka v kasárnách měla pět důstojníků, Němců. Když Srbové vnikli k nim do bytů, našli prázdná lože.

V tom, hle, otevřely se dveře skříní a z nich lezli oficíři v nočním prádle, s revolvéry ve skleslé ruce. Vzdávali se.

Přišel major, odevzdal kasárna a praporčík Kohout je přejal.

Ráno dostali němečtí vojáci ještě snídaní a naši je pustili domů.

Za německé vojáky přihlásilo se ihned z okolí hojnost českých, kteří právě přišli z vojny.

Chuděricemi dostal se důležitý bod opěrný pro naše snahy v Podkrušnohorsku. Tam první vojsko-severočeské slibovalo věrnost českoslov. republice.“

Obsazování měst pokračovalo. Dne 9. prosince byly obsazeny hrdé Teplice, původně vyhlédnuté za sídlo vlády Deutschböhmen.

Bylo to v sobotu 7. prosince o půl 4. hodině odpolední, když po skončení práce jsem spěchal do teplických ulic, oživených a vzrušených. V Královské třídě, kde básník Seume byl po smrti v mramoru zvěčněn za to, že v tak smutných poměrech hmotných v Teplicích život ukončil, potkal jsem zubního lékaře dra Walthera, prvního německo-radikálního purkmistra teplického, ubírajícího se kvapně do svého bytu v Mlýnské ulici. Byl zřejmě rozčilen. Však měl k tomu příčinu — ideálem tohoto muže bylo vyčistění Teplic od všeho českého. Prozatím chtěl aspoň jméno „Teplitz-Schönau“ změnit na „Töplitz-Schönau.“

Ulice byly plny. Prodral jsem se Krupskou ulicí a přes roh náměstí a schody se protlačil k radnici.

Dva vojáci v oděvech a přilbách barvy khaki, mladí, zdraví a hezcí hoši kulatých obličejů, stáli po obou stranách vchodu do radnice jako sochy, před radnicí se procházel vyšší poddůstojník. Zástupy před radnicí se tísnily, více než z poloviny to byli Čechové. Poddůstojník mi pravil, že nahoře v kanceláři radnice vyjednává setník Barborka se zástupci města o vydání města vojsku československému...

Vyjednávání trvalo až do tmy — a skončilo kapitulací města. Ještě téhož večera o tom městská rada vyrozuměla obyvatelstvo zvláštními vyhláškami.

Česká posádka vtáhla do města v pondělí dne 9. prosince. Všechny úřady státní byly přebrány a slíbily poslušnost Československé republice, jediný živnostenský inspektor odepřel tak učinit a byl proto sesazen. Folksveráci, kteří projevíli zpropadeně malou bojechtivost a mnozí se i rozprchlí, byli odzbrojeni. Ve službě „beze zbraní“ bylo ponecháno 100 mužů k hlídání různých objektů. Vládě československé se podrobilo i ředitelství dráhy Ústecko-teplické. Převzetí úřadů provedli se setníkem Barborkou red. K. Brožík a J. Aster.

Téhož dne, kdy vtáhlo české vojsko do města, bylo vylepeno toto provolání:

Občané československé republiky!

Město Teplice-Šanov jest obsazeno československým vojskem. Úkolem našeho vojska jest zejména zajistiti veřejným úřadům klidné další úřadování v zájmu a intencích Československé republiky.

Městské zastupitelstvo a zastupitelstvo okresní, jakož i všechny úřady státní podřídily se svrchovanosti českého státu.

Nyní se jedná o to, aby s obou stran pečováno bylo loyálně o udržení klidu a pořádku. Apelujeme proto důrazně na naše české spoluobčany, aby vy-

konávali zejména vliv na mládež, která nechť v těchto dnech se zbytečně po ulicích nepotuluje. Vše možné budiž pečováno o to, aby nedošlo k strhování nápisů a návěští i aby zabráněno bylo svévolnému poškozování a ničení majetku.

Spoluobčané! Dokažme rozvážným a umírněným vystupováním, že jsme příslušníky kulturního národa Československého! To bude nejlépe podporovat klidný vývoj událostí ku prospěchu národa a naší osvobozené vlasti.

V Teplicích-Šanově, dne 9. prosince 1918.

Místní a okresní Národní výbor.

Asi za týden po obsazení Teplíc ubíral jsem se o 7. hodině ranní kolem prasetické školy odkud mi vyběhl vstříc řídící učitel Štradiot a rozčileně oznamoval, že německé legie, v Sasku organizované, překročily Mückenberga a přes Horní Krupku táhnou do oblastí hnědouhelné. V noci se prý střílelo v průsmyku a česká posádka z Teplíc odjela do Krupky, aby průsmyk uzavřela a legie německé do země nepustila. Z obcí, blíže průsmyku položených, již v noci prchla část českého obyvatelstva a ostatní se chystalo tohoto příkladu následovati. Přijal jsem tuto zprávu trochu nedůvěřivě a vyptáváním u jiných obyvatel se moje nedůvěra utvrdila. Přes to jsem byl hodně znepokojen — vpád německých legií by nebyl zrovna příjemným nadělením vánočním. Když jsem vstoupil do kanceláře, zastihl jsem tam kolegu Uhlíka, občana krupského (r. 1919 za purkmistra zvoleného), který jako obyčejně flegmaticky vyřizoval akty. Tvář jeho nejevila nejmenšího vzrušení. Tázal jsem se, co je nového v Krupce, zdali se tam v lesích nestřílelo. Usmál se a pravil, že jsou tam přestřelky téměř každé noci — mezi hajnými a pytláky. Tak z jedné takové přestřelky

vznikla pověst o vpádu německých legií, která znepokojovala české obyvatelstvo nejen na Teplicku, nýbrž i na Duchcovsku a Mostecku.

V Blatné u Jesenice folksveráci obsadili stanici železniční, jež jako ostatní na trati Ledvice-Zihle byla přidělena vládou libereckou nově zřízenému „ředitelství“ drah v Teplicích-Šanově. Dne 26. listopadu ráno přijelo z Plzně do Blatna asi 20 českých vojinů Sokolů s dvěma důstojníky. Folksveráci prchli a toto české vojsko stanici obsadilo. O 10. hodině dopol. shromáždilo se před stanicí několik set osob z části ozbrojených. Shromáždění útočili na české vojiny, kteří se uchýlili do čekárny, kde se chtěli bránit střelbou. Českému úředníkovi dráhy podařilo se zprostředkovat mír. Čeští vojáci nejbližším vlakem odjeli do Mladotic, kde marně čekali na posilu. Stanici v Blatné opět obsadili folksveráci v počtu asi 150 mužů. Obsadili též blízké stanice v Zihli, Petrohradě a Krýrách. V zápětí byli čeští zřízení železniční sesazeni a velitel folksveráků, nadporučík Scheuberl, jim rozkázal, aby během 24 hodin Blatno opustili. Folksveráci drželi stanici Blatno až do 5. prosince, kdy přijelo vojsko české, před nímž folksveráci uprchli zvláštním vlakem z Karlových Varů. Velitel Scheuberl v poslední chvíli ještě telefonoval svým rodičům o nové boty, prý na cestu do Rakouska. Nedočkal se jich a proto dal své domovíně vale v botách starých. Do Rakouska uprchla přes Karlovy Vary i část jeho vojáků.

V Lubenci u Podbořan byl přednostou stanice Čech a poštmistrovou Češka. Oba odmítli složití slib vláde liberecké. V Lubenci verbováno folksverácké vojsko a hlídky byly posílány na stanici Blatno, odkudž podávány byly telefonické raporty do Ústí, Teplíc a Karlových Varů o postupu českého vojska. Zprávy šly přes pošt. úřad v Lubenci, vůči

čemuž byla česká poštmištrová úplně bezbranná. Než přijel pancéřový český vlak z Plzně do Blatna, poslali Zlutičtí oddíl ozbrojených lidí směrem na Zlutice, aby toto město hájili před Čechy. Když však hlídka spatřila pancéřový vlak projížděti trati, rozprchla se na všechny strany. Železniční úředník český Freiburger z Blatna jel vlakem až do Zlutič a cestou spravoval přetrhané dráty telegrafické a telefonní. Vlak potom projel trať až do Bečova.

O obsazení města Ústí nad Labem vypravuje člen Národního výboru ústeckého:

„V prvních dnech po státním převratu byla zcela vykradena a zapálena tak zv. „rýžovna“ v Křemelu na pravém břehu labském, ohromná to budova, jež byla až po střechu naplněna (alespoň měla být) potřebami pro vojsko, jako moukou, ovsem, senem, houněmi atd. Z celého okolí sjížděli se sedláci a kravičkáři k rýžovně a nakládali na povozy vše, co se jen poněkud dalo upotřebiti a pak budovu zapálili, aby i ty nerozkradené zbytky byly zničeny a aby stát československý ničeho z toho nedostal. Druhý nebo třetí den na to vykradena byla jiná budova s vojenskými potřebami tak zvaná „Berge-stelle“. Tam se dopravovaly z bojiště zavražděným vojínům odňaté šaty a výzbroj, aby se zde vyčistily a znovu upotřebily. Byly zde též ohromné zásoby kůže. Vše bylo v několika hodinách rozneseno, aby se Čechům ničeho nezachovalo.

Do Ústí přijel již nový poštovní ředitel, aby zde zřídil poštovní ředitelství pro „Deutschböhmen“, dále ředitel pro nové Ředitelství státních drah v „Deutschböhmen“, dojížděl sem také často nový „zemský hejtman“ dr. Lodgman.

Bezpečnost v Ústí nebyla příliš veliká a proto se vláda „Deutschböhmen“ ohlížela po vojenské

pomoci. V první řadě obrátila se ovšem na svou ústřední vládu ve Vidni, ale nenalezla tam pomoci. Rovněž v sousedním Sasku, kde měli sami s sebou co činiti, nenalezla podpory a proto se chtěla postavit na svoje vlastní nohy a zříditi armádu vlastní („Bürgerwehr“), do níž chtěla zařaditi i Čechy. Proto bylo předsednictvo okr. Nár. výboru pozváno jednou večer na radnici v Ústí, kde s nimi bylo o věci té jednáno. Jednání účastnil se tenkrát i „zemský hejtman“ dr. Lodgman, ale k určitému vyřešení této otázky nedošlo. Bylo apelováno na členy okr. Nár. výboru, aby užili svého vlivu na české obyvatelstvo k uklidnění myslí. K tomu účelí obdrželi naši členové od německého „Bezirksnational-ausschusu“ průkazanky, aby mohli kdykoliv a kdekoliv zakročiti. „Bürgerwehr“ zřídili si pak sami bez naší účasti a jejím velitelem byl továrník Fritz Wolfram.

Pak šly věci v Ústí zdánlivě klidným chodem, ale byl to klid před bouří. Večer dne 10. prosince 1918 bylo možno pozorovati na náměstí více občanstva než obyčejně a zřejmě rozrušenějšího. Krátce po 7. hodině to pak začalo. Přinesenými nástroji byly obchodní místnosti násilně otvírány a ze všech stran sběhlým se lidem zcela vydrancovány. Velké skleněné výkladní skříně byly rozbity a obsah téměř všech krámů v Teplické ulici a na náměstí byl vykraden, roznešen a zničen. Teplická ulice vyhlížela ráno dne 11. prosince 1918 jako po velké bitvě. „Bürgerwehr“ sice vyrukovala, střílela, ale v celku selhala úplně, říká se docela, že kradla také. A v této hrůzostrašné noci vzpomněla si vláda „Deutschböhmen“ na Prahu a žádala prostřednictvím okresního hejtmanství naši vládu o pomoc vojenskou. Ministerstvo Národní obrany v Praze této prosbě vyhovělo a již o 8. hodině ranní (dne 11.

prosince 1918) objevilo se v České Besedě v Teplické ulici asi 15 vojáků pod velením šikovatele. Asi za půl hodiny přišel poručík-ubytovatel Suchý a hlásil, že v Trmicích stojí připraveny 4 roty střeleckého pluku čís. 8 z Mostu a z Teplic, aby vtrhly do Ústí. Členové okresního národního výboru odebrali se na teplické nádraží a telefonovali do Trmic aby vojsko ihned přijelo. Odpověď zněla, že dvě roty jsou již na cestě pěšky do Ústí, druhé dvě roty že ihned nasedají do vagonů a odjedou tamtéž, a netrvalo to ani půl hodiny a na nádraží teplické přijel vojenský vlak s naším českým vojskem pod velením p. majora Halíka.

Vojáci, pražští hoši, vesele vyskákali z vagonů a seřadili se v plné zbroji na nádraží, kdež se již sešlo množství českého obyvatelstva. Nemožno ani vyjádřit city, s jakými jsme naše první vojsko v Ústí uvítali! Za malou chvíli došly i druhé dvě roty, připojily se k ostatním a major Halík v průvodu členů okresního Národního výboru vtáhl v čele našeho českého vojska do Ústí. Vojáci zpívali vesele naše české písně, Češi na ulicích je nadšeně vítali a Němci stáli sice němě, ale v duchu se radovali, že nyní nastane v městě pokoj a obnovena bude zase bezpečnost obyvatelstva. Na ulicích stojící stráž „Bürgerwehru“ dostaly rozkaz, aby se na konec vojenského průvodu připojily, což bez zdráhání činily. Vojsko došlo až na náměstí, kdež zaujalo slavnostní postavení, načež zazpívána byla, společně s českým občanstvem naše národní hymna „Kde domov můj“. Pak odvedeny na ulicích sebrané německé stráže do jich kasáren a odzbrojená celá „Bürgerwehr“, která se potom rozběhla a rozpadla. Odpoledne asi o 2. hodině zazněly opětně zvuky vojenských polnic a do Ústí přitáhlo další naše vojsko pod velením praporčíka Kohouta z Chu-

deřic, které mělo s sebou docela dvě děla. Na budově okresního hejtmanství vztýčen český prapor a pozdraven vojskem i českým občanstvem opětněm zapěním naší hymny. Radost českého obyvatelstva nelze vylíčit; s pláčem radosti hleděli jsme k našim barvám, jež poprvé zaválaly na úřední budově v Ústí, aby nám zvěstovaly, že jsme ve svém českém státě!

Odpoledne konalo se sezení městské rady ústecké jehož účastnil se v průvodu členů Národního výboru velitel vojska major Halík. Tehdejší starosta města dr. Bornemann zdůrazňoval, že v tísní požádali českou vládu o vojenskou pomoc, aby v městě zjednan byl opětně pořádek a očekává, že po vykonání tohoto úkolu se vojsko zase vzdálí, čili jinými slovy, že česká vláda vládě německé „provincie“ vypomůže, zavede ji v Ústí pořádek a zase se bude z „Deutschböhmen“ poroučeti. Major Halík k úžasu všech českých účastníků prohlásil, že skutečně má jen rozkaz, v Ústí obnovit pořádek. (Jednání své nám pak p. major ku spokojenosti odůvodnil.)

Ještě dne 11. prosince 1918 byly ku všem důležitějším objektům postaveny naše stráže, hlídky vojenské procházely městem a pořádek všude obnoven. Dne 12. prosince odtáhla odpoledne posádka chudeřická a týž den večer přitáhl do Ústí z Prahy nový prapor střeleckého pluku č. 8 pod velením majora Kmocha. Týž den zasedal okr. Nár. výbor a požádal ihned velitele právě příšleho praporu, aby se schůze účastnil, což on se svým pobočníkem učinil. Ráno dne 13. prosince uviděli jsme již výborně vyzbrojené naše vojáky, jak přejímají stráž a celou bezpečnostní službu od dosavadní posádky, která pak z Ústí jinam odjela, takže velitelem posádky ústecké zůstal p. major Kmoch.

Major Kmoch vyzval starostu, aby svolal schůzi městské rady, které byly přítomni čeští členové okr. Nár. výboru i se zástupcem Menšínového výboru Astrem dne 18. prosince. Na schůzi prohlásil major Kmoch, přes protest celé městské rady, že město Ústí jest nyní v jeho moci a že je zabírá pro československý stát, on že jest nejvyšším velitelem v městě a sám zodpovídá za pořádek v městě. Po té bylo na návrh zástupce Menšínového odboru připuštěno 12 Čechů do obecního zastupitelstva, z nichž 3 zvoleni do městské rady.

Tak provedeno bylo nekrvavé zabránění města Ústí pro republiku Československou. Okresnímu Národnímu výboru nastala pak práce s přejímáním státních úřadů, jež za spoluúčasti majora Kmocha v několika dnech provedeno bylo. Dále zakročil O. N. V. s úspěchem, aby všude v okolních obcích, kde byl větší počet Čechů, přibráni byli čeští zástupci do obecního zastupitelstva. Němci byli všude velice krotcí, očekávali, že za jejich dosavadní odboj budou nejméně decimováni.

Dne 17. prosince byly přejaty všechny státní úřady v Ústí tajemníkem ústředního Nár. výboru z Duchcova Jar. Astrem za účasti majora Kmocha a členů okresního Národního výboru ústeckého. Vyjednáno též, že Čechové dostanou v městském zastupitelstvu 12, v městské radě 3 zástupce. Při příchodu vojska, ve středu dne 13. prosince, zavlál na ústecké radnici český prapor — poprvé opět po staletích!

16. prosince obsazen byl českým vojskem i Chomutov bez zvláštních příhod. Ve městě zůstaly dvě setniny 102 pěš. pluku jako posádka.

Litoměřice, opěrný bod rakouské armády, odkud statisíce vojáků bylo do zákopů dirigováno, obsazeny byly československým vojskem dne 27. prosince.

Když i do Liberce stihla zpráva, že ho československé vojsko obsadí, „vyklidila“ ho „zemská vláda“ a její představitelé uprchli za hranice. Velice bojovně stavěli se vůči českému vojsku němečtí sociální demokraté — jejich vůdce, dnešní komunista Kreibich, hrozil branným odporem, spokojil se však tím, že na jeho radu byly v den obsazení Liberce zavřeny všechny obchody.

Generálu Goldbachovi zazlívají němečtí radikálové, že nesoustředil folksveráky v řadnou armádu a nepostavil se českému vojsku na odpor i za cenu nového krveprolití. Zdá se, že k tomuto řešení radil „zemský hejtman“ Lodgman, který však podlehl námitkám Josefa Seligra i samého generála Goldbacha: že folksveráci jsou k vojenské akci nezpůsobilí a kdyby i způsobilí byli a „provincií Deutsböhmen“ proti českému vojsku uhájili, konec konců by se musili podříditi rozhodnutí konference mírové. Lodgman však tvrdí, že po ztroskotání akce za vojenskou obranu odejel se Seligrem do Saska, aby u vlády saské si vyžádali vojenskou pomoc proti vojsku českému. Tímto činem nabývá celá tato akce rázu politického dětinství. Sasové měli nésti svoji kůži na trh pro někoho, kdo sám svoji kůže šetřil — a vrhnouti se do nového dobrodružství válečného v okamžiku, kdy celá německá říše byla na milost a nemilost odevzdána Dohodě!

Němci byli zdrceni. Doufali přes všechno to, co předcházelo, že konference mírová přece jejich přání vyhoví a s ohledem na „zásluhy“, jež si získali o rozvoj slovanských menšin v Rakousku a za všechno to, co během války prováděli, zmrzačí český stát a dá jim jako dar „provincii“, kterou nazvali „Deutsböhmen“.

Po obsazení severních Čech musili Němci připustiti do obecních správ i zástupce českého oby-

vatelstva v poměru, který mu dle jeho početnosti příslušel. Němci jenom s protestem tak učinili a jejich nejbojovnější část, němečtí sociální demokraté, vytýkali českým zástupcům, že přišli na radnice opření o vojenskou bodáky. Jako by i bez těchto bodáků zastoupení českému obyvatelstvu nepřislušelo!

Obecní volby r. 1919 a ještě více r. 1923 vykonané na podkladě demokratického řádu volebního, rozdrtily nadobro německou fikci o ryze německém uzavřeném území. Nejen že na 30 obcí (z nichž některé mají přes 10.000 obyvatel) přešlo do české správy, nýbrž není téměř obce, kde by český živel nebyl zastoupen 10—40 procenty. Ale živel český nepřišel sem po převratu, jak se snaží Němci světu namluviti (kde by se nabralo tolik bytů?), nýbrž žil zde již před převratem. Nespravedlivé řády volební, hospodářská odvislost od Němců, tlak až s bestialitou hraničící, poněmčovací systém vládní — to vše způsobilo, že tisícové české menšiny sejevily na veřejnosti jako menšiny nepatrné nebo zmizely docela. Německý pštros strkal hlavu do písku a když jí po převratě zdvihl, ulekl se toho, co nikdy viděti nechtěl: že německého uzavřeného území není a že tudíž není ani předpokladů pro „provincii Deutschböhmen“.

4. března 1919 uspořádala německá sociální demokracie v celé republice demonstrace ve prospěch sebeurčení „provincie Deutschböhmen“, připojení její k republice „Deutschoestereich“ a potom splynutí této republiky s Německem. Při demonstračních těch došlo na několika místech ku srážce demonstrantů s vojskem. V Kadani bylo dle zpráv německých listů zastřeleno 20 a zraněno vážně 10 osob, v Chebu zemřely následkem zranění 3, vážně zraněny též 3 osoby, ve Stříbře usmrceny 2, v Karlových Varech 4, v Hostinném 2 osoby.

Jako při drancování trnovanském, i zde aranžéri demonstrací vyšli bez úhony, za to však byly smrtícími kulkami zasaženi hlavně zvědavci a neúčastníci. Obětí těchto dlužno tím více želeťi, protože byly přineseny naprosto zbytečně. Zemské vedení německé strany sociálně-demokratické v Teplícih-Sanově se dne 6. března usneslo proti „násilnostem českého státu“ protestovati a protest ten předložiti konferenci mocností v Paříži jakož i zástupcům mezinárodní kanceláře socialistické. Téhož dne se usnesla po příkladě jiných sborů samosprávných městská rada a okresní zastupitelstvo v Jirkově protestovati proti násilnostem české vlády, která v „čistě německých obvodech“ nutí německé občanstvo platiti daně, ačkoliv dle mezinárodního práva může vyžadovati dávky pouze od „vlastních státních občanů“. Město i okres vyzývaly českou vládu, aby daně, na berním úřadě zabavené, bezpodmínečně vrátila. O událostech těchto napsal tehdy „Severočeský Dělník“:

„Němci ovšem žalují světu, že vina padá jedině na brutální moc republiky československé, že tito mrtví a ranění jsou ovocem násilí, jehož se proti německému lidu používá — leč kdo jen trochu zná poměry a nestranně usuzuje, ví, že vina leží jinde. Krátce před uspořádáním těchto projevů varovali jsme německé sociální demokraty před tím, aby pokračovali po nastoupené dráze klamání německé veřejnosti a vzbuzování ilusí, které se neuskuteční a nemohou uskutečnit, nemá-li právo, jehož se oni domáhají pro sebe, býti pro jiného, který má naň daleko větších nároků, šlapáno nohama. Zejména, když na jeho uskutečnění dle přání Němců není naprosto žádné naděje. I Němci musí konečně si přiznati, že právo sebeurčení národů nemůže býti vykládáno jen tak, jak oni si představují a jak by

jim bylo vhodné, musí připustit, že jsou i mimořádně národové, jejichž práv a nároků musí býti dbáno při nejmenším tolik, jako nároků německých... Proto není „Deutschböhmén“ otázkou sebeurčení Němců a nemůže být, neboť by tím sankcionováno bylo násilí, po staletí na českém lidu páchané... Pokud Němci v Čechách budou žít v klamu, že jejich jediná záchrana a cíl leží v „Deutschböhmén“ a odtržení jeho od české republiky, do té doby vytvářejí atmosféru, v níž jedině brutální moc může se uplatňovat a s ní i nezbytně ji provázející důsledky. Proto budiž prolitá krev a utracené životy ze dne 4. března vážným mementem pro budoucnost“.

O zastřelení řezníka Jarschela v Ústí nad Labem při téže demonstraci přinesl „S. D.“ tuto zprávu:

„Co povyku způsobeno bylo pro výstřel, který zasáhl řezníka Jarschela! A kdo viděl případ jak se stal a kdo pozoroval běh celé manifestace v Ústí, neubrání se dojmu, že něco za každou cenu musilo býti vyvoláno, že vyvolání srážky bylo vlastně účelem této demonstrace. Tři vojáci jdou klidně přes náměstí, nikoho si nevšímajíce, jsou najednou přepadeni rozzuřeným davem, jenž je chce odzbrojit. Dav je tlučé, nadává jim a nastává zápas o zbraň. Jedna zbraň zlomena, z druhé vyjde rána a zraní do nohy jednoho z demonstrantů. Vinníky jsou vojáci, poněvadž jsou Čechoslováci a v německém Ústí nemají vůbec co dělati.“

Druhý dav, as 3.000 lidí, jde k vojenské strážnici, kde nadává českým vojákům českých psů, nejlépe vás zabít atd. Vojáci v rozčilení chtějí do davu strílet, v tom okamžiku přibíhá místopředseda a pak předseda okresního Národního výboru a zamezí výstřely, vojsko se odebere do svého útulku — a dav se pak vrhne na jmenované předsedy a chce je lynčovat. Zabráni tomu jedině příkvačivší městská

policie. Rozzuřený dav ještě 1 a 1/2 hodiny spílal vojákům, prohlašuje, že dříve nepůjde domů, dokud vojáci z Ústí neodejdou a československý prapor nebude s radnice sňat a nahrazen velkoněmeckým. A za celou dobu nebylo viděti čelnějšího poradatele, který by se pokusil rozeštváný lid přimět k rozchodu! Nový doklad, že bylo práním poradatelstva, aby k výtržnostem došlo. A že se nic nestalo, možno děkovat jen našemu vojsku a zejména rozváznému důstojnictvu a našim činovníkům vůbec. K rozeznání a vyklizení ulic muselo býti překročeno, neboť polovic lidí mělo bafochy a pytle sebou a mělo úmysl poznovu drancovatí krámy. A nyní vezměte si do rukou „Volksrecht“ a čtěte ty štvavé články proti vojsku, proti českým obecním starším, kteří opustivše zasedací síň, protestovali proti štvavé řeči s. Kapusty a dra Osthofa a připojení se k manifestaci...“

Z ukázek těchto je zřejmo, na které straně byla touha viděti téci krev — aby působeno bylo ve smyslu Němcům příznivém na jednání konference mírové, rozhodující o osudu „provincie Deutschböhmén.“

Krátce před svým odstoupením (počátkem července 1919) vydala vláda Kramářova nařízení, kterým byla ukončena činnost Nár. výborů ve vnitřních Čechách, menšinové však ponechány v činnosti, která ovšem se víc a více zmenšovala, protože i státní úřady ve smíšených krajích počaly správně pracovat.

Menšinové Národní výbory trvaly tedy téměř do konce roku 1919. Poslední jejich větší prací bylo provedení soukromého sčítání lidu a záležitosti školské. Když němečtí sociální demokraté ohlásili na den 14. června 1919 jednodenní stávkou protestní proti mírovým podmínkám, jimiž rozplynula se jejich touha po „provincii Deutschböhmén“, vydal ústřední

Národní výbor v Duchcově k českým dělníkům vyzvání, podepsané Václavem Draxlem a Jaroslavem Astrem, aby čeští dělníci tuto stávku ignorovali a za každou cenu zachovali klid a pořádek.

Pokus o uskutečnění „provincie Deutschböhmen“ v rámci republiky Československé provedl sjezd německé sociální demokracie z Československa, konaný počátkem září 1919. Vztýčil totiž tyto požadavky.

1. Rozchod s Dohodou, navázání přátelských styků s Berlínem a Vídní.

2. Samostatné vojsko německé v „Deutschböhmen“, které by si volilo vlastní velitele.

3. Vytvoření německé oblasti, ve které by vládla samostatná německá vláda.

4. Daňová svrchovanost nad německým jazykovým územím.

5. Svémocné osazování vyvlastněných velkostatků v německé oblasti.

6. Národní Shromáždění pražské a jím dosazená vláda mají být příslušny jen pro takové záležitosti, které dle své povahy nemohou být přikázány národní vládě německé.

„Právo Lidu“ napsalo, že tyto požadavky budou splněny ve chvíli až ti, kteří nyní urovnávají Evropu, budou povaleni od těch, kteří nyní byli povaleni. Dříve ne.

Z těchto požadavků vysvítá jedno: tragický zahájený zápas o samostatnost „provincie Deutschböhmen“ skončil fraškovitě. Od velkého k směšnému jest pouze jediný krok, třebaže zápas našich Němců velkým zváti nelze.

Koncem září vrátil se do Čech i „hrdinný“ zemský hejtman Lodgman. Vedení politiky německé

přešlo do jeho rukou. Je nesmířitelným nepřítelem republiky Československé, velezradu prohlásil za národní ctnost německou v „tomto státě“. I o něm platí slova „Práva Lidu“. Sláva „provincie Deutschböhmem“ patří minulosti, pád její byl tak hluboký, že by povstati mohla jenom tehdy, kdyby se podařilo Vilému Krvavému ovládnouti celý svět...

DOZVUKY SLÁVY A PÁDU „PROVINCIE DEUTSCHBÖHMEN.“¹⁾

Přou se jak kluci,
křičí do světa,
který z nich, kruci!
byl větší sketa.

K doplnění obrazu o událostech, jež provázely zánik říše habsburské a vznik státu Československého, přispěje článek „Meine Verhandlungen mit dem „Národní výbor.“ Eine Erinnerung an 1918 von Abg. Dr. Lodgman“¹⁾ Bývalý „zemský hejtman“ polemizuje tu s ministrem Stříbrným o úloze, kterou při vzniku státu Československého Lodgman hrál a jaký ohlas tento článek vyvolal u německých politiků, zejména členů „zemské vlády“ liberecké.

Slyšme celou zповěď Lodgmanovu:

„Můj bývalý vídeňský kolega a nynější ministr Jiří Stříbrný mluvil před několika týdny o vzniku českého státu a při tom — ostatně ne první — připoměl role, kterou jsem tehdy hrál. Rozhodl jsem se i z mojí strany přispěti k této historii vzniku, nemohu však přinést nic, co by beztoho nebylo všeobecně známo. Jestli se moje líčení docela neshoduje s líčením Stříbrného, lze to prostě odvodit z toho, že on získal dojmy, jež odůvodněny byly nikoliv mým chováním, nýbrž jeho duševním zalo-

¹⁾ „Teplitz-Schönauer Anzeiger“ č. 297 ze dne 25. prosince 1923 (a jiné časopisy německé.)

žením. Proto znamená moje tehdejší chování, jež on subjektivně správně líčí, objektivně nesprávnost.

Dle jeho výkladů meškal jsem hned po 28. říjnu 1918 dvakrát v českém Národním výboru a nacházel se v pochybnostech, co mám dělat. Během rozmluvy se Stříbrným, Svehlou a Rašinem byl jsem jimi pozván ku „spolupráci“. Já jsem zřetelně váhal, přes to jsme se rozešli v dobrém a Stříbrný dokonce pro moji manželku vyhotovil pas. Potom jsem již nepřišel.

Tak daleko Stříbrný. Toto líčení všeobecně odpovídá v hlavních rysech skutečnosti, avšak ani ono ani Stříbrného líčení o jeho jednání se Seligrem nemohou něco měnit na tom, že se členové Národního výboru o možnosti dobrovolného připojení dožili mrzutého klamu. I kdyby Seliger nebo já chtěl toto připojení provést, neměli jsme k tomu ani moci a zmocnění, a já mohu ministra Stříbrného skutečně ujistit, že to, co považoval za kolísání a váhání, nebylo ani jedno ani druhé.

Chci v následujícím vylíčit tehdejší události a roli, kterou jsem v nich hrál.

Dne 17. října 1918 vyšel tehdy pověstný „manifest císaře Karla“ k jeho „věrným národům“, který měl přetvořit Rakousko na podkladě států svazových. Národům mocnářství bylo přiznáno právo sebeurčení, škoda jen, že se manifest zastavil před „celistvostí zemí sv. koruny uherské“ a že vyšel pozdě. Já jsem pro přetvoření Rakouska ve stát svazový již rok a den zápasil, přišel jsem proto do rozporu s všeobecně převládajícími náhledy širokých kruhů německých, jež Rakousko stále ještě považovaly za „německý“ stát a chtěly ho tak řídit, přivodil jsem si zvláště nemilost směrnatých kruhů německých, poněvadž jsem měl názor, že rozložení Rakouska na jeho národní obvody podmiňuje bezpodmínečně

ponechání Prahy Čechům. Již v r. 1917 jsem po svém návratu z pole předal císaři Karlu pamětní spis, v němž jsem zastával nutnost změny rakouské ústavy ve smyslu svazových států. Tento pamětní spis minul se účinkem, ba zůstal neoceněn, a teprv po roce, totiž při rozhovoru německých poslanců u císaře v r. 1919, bylo mi tehdejším ministerským předsedou Seidlerem sděleno, že císař četl můj pamětní spis s velikým zájmem! Tuze pozdě! Moje snažení zůstalo bezvýsledno, nezapírám, že bylo ovládáno mým přesvědčením, že Německo a Rakousko musí přes hrdinské zápoleň na frontách konečně podlehnouti. O tom budu moci jindy sdělit něco bližšího, na každý způsob bylo však jisto, že mne slovanští kolegové pro moje chování považovali za „pokrokového Němce“ a mému stanovisku věnovali jistou vážnost.

Dne 17. října 1918 nastoupili němečtí poslanci cestu, císařem dobrotivě povolenou, prohlásili souhlas s obsahem manifestu a usnesli se na den 21. října svolatí plně shromáždění, na němž by se jednalo o zřízení „Německého Rakouska“. Avšak čeští a jiho-slovanští poslanci s ohledem na události ve frontách odmítli se účastniti a zdráhali se v rámci Rakouska se usnáseti ve svazovostátní schůzi. Tím byl zpečetěn osud Rakouska, rozličné obvody osídlovací šly oddělenou cestou. Současně Čechové prohlásili, že trvají na spojení se Slováky, odmítli zásady císařského manifestu již proto, že „království České a markrabství Moravské odstoupením tak zvaných německých obvodů byly rozkouzskovány,“ a skutečně byli účastní rozhovoru dne 17. také němečtí říšští poslanci ze zemí sudetských, aby se účastnili založení Německého Rakouska. Já jsem nebyl tomuto jednání přítomen, sám však bych také se nemohl samozřejmě jinak zachovat, vždyť založení nových

států mělo se dít na základě práva sebeurčovacího, kterého měli Čechové plná ústa a mne ze „pokrokového Němce“ považovali, poněvadž jsem zaň bojoval. Toto (Lodgmanovo sebeurčení) vylučovalo ovšem právo historické. Založení „Německého Rakouska“ včetně s obvody sudetskými bylo provedeno dne 21. října, veškerenstvo německých říšských poslanců rakouských se prohlásilo za prozatímní Národní shromáždění pro „Německé Rakousko“, při čemž u většiny kolegů panovalo dosud přesvědčení, že toto „Německé Rakousko“ bude členem svazového státu rakouského. Alespoň ve vydaném prohlášení byla vyhrazena úprava vztahů „Německého Rakouska“ k jiným národnostem. Výslovně již tehdy, tedy 21. října, byl vysloven požadavek svrchovanosti v německých obvodech sudetských a opovězen uzavřený odpor proti násilnému uchvácení těchto obvodů jinými národnostmi. Že založení „Německého Rakouska“ musí vésti k připojení k Německu, neuskuteční-li se stát svazový, to bylo každému jasno, a že se toho na nepřátelské straně obávali, dokazuje článek v pařížském „Echo de Paris“, jenž pravděpodobně byl napsán pod vlivem českým a v němž stálo, že Dohoda toto spojení musí za každou cenu zamezit.

Dne 23. října sešli se čecho-němečtí říšští poslanci bez rozdílu stran, aby uvnitř „Německého Rakouska“ založili provincii „Deutschböhmen.“ Byl dosazen dvanáctičlenný výbor, který měl provéstí připravenou práci. Každému bylo jasno, že konečná úprava provedena bude konferencí mírovou, nikdo však se nepovažoval za oprávněna, sebeurčovacího práva „Deutschböhmen“ vzdátí se proto, když mírová konference proti němu třeba rozhodne. Nutiti mírovou konferencí k něčemu, nebylo v moci čecho-německých poslanců, ale bylo jejich právem

a povinností, vysloviti se, jakou úpravu shledávají za správnou.

Jak to bylo nutno, ukázalo se záhy. Český sociální demokrat a místopředseda říšské rady Tusar uveřejnil tehdy ve „Vídeňských Listech“ článek, který chce zachrániti před zapomenutím. Zní:*)

„Starosti Němců českých a Slovenska jsou zbytečny. Počítáme s tím, že Maďaři dobrovolně Slovenska nevydají. Válku s nimi vésti nemůžeme. Avšak mírová konference je k tomu, aby Maďarům poručila. Pánové v Pešti, kteří se dnes kasají bojovat s celým světem, budou záhy mluvit jinak. Otázka severních Čech jest pro nás úpravou hranic a Německa, jež nebude rozřešena vyjednáváním mezi Prahou a Vídní, nýbrž mezi Prahou a Berlínem. My v otázce severočeské nespátřujeme pouze otázku v Lovosicích, Chomutově atd., zde se v prvé řadě jedná o uhlí, o plavbu labskou, o hamburský přístav. Tyto otázky jsou pro nás v přímé spojitosti s hospodářskou a politickou organizací po válce. Než tato otázka bude rozluštěna, nevzdáme se nároků ani na nejmenší část země České. Je to důvodem k občanské válce mezi Čechy a Němci? Zůstanou-li oba ještě nějaký čas pod správou rakouské byrokracie, může k této válce dojít. U nás si nikdo nepřeje násilného řešení poměru mezi Čechy a Němci. Také tuto otázku předloží česká vláda mezinárodní konferenci a tam bude pokojně rozhodnuta. Nepochybujeme, že se přátelsky dohodneme. Svět nám nedá ani mandátu ani prostředků k znásilnění, jež je vyloučeno a jehož nechceme a chtít nemůžeme. Náš návrh zní: odvolá se vojsko z Čech a Moravy, dosadíme naši vládu a ta zahájí s německo-rakou-

*) Nemám originálu českého, proto překládám z německého překladu Lodgmanova.

skou vládou vyjednávání o palčivých otázkách každodenního hospodářského života. Nevyřízené otázky politické a územní zůstanou vyhrazeny mezinárodní konferenci. Neobdržíme-li naši vládu a zůstanou-li garnisony, potom vyčkáme, až poměry vynutí to, co potřebujeme“.

Když toto roste na zeleném dřevě Tusarově co teprve se děje na suchém!

Na 29. říjen byla tudíž svolána valná schůze čecho-německých říš. poslanců, ustavující zemské shromáždění mělo se konati dne 4. listopadu v Ústí. Mezitím následoval „převrat“ (Lodgman uvádí toto slovo důsledně v úvozovkách, jako by se byl 28. října ani převrat nestal) v Praze a prohlášení republiky Československé, pročež ústavní zemské shromáždění a volba zemské vlády byla vykonána dne 29. října ve Vídni. Jak známo, byl Pacher zvolen za zemského hejtmána, Seliger a Maixner jeho náměstky. Já jsem se tohoto shromáždění nesúčastnil a zde započíná moje činnost, kterou Stříbrný ve své řeči uvedl.

Dne 28. října konala se schůze dvanáctičlenného čecho-německého výboru, jehož jsem byl i já členem. Zabývala se přípravami k ustavujícímu zemskému shromáždění a stála ve znamení každé hodiny očekávaného převratu v Praze. Jak daleko se mohu upamatovat, nepřišly během schůze jisté a spolehlivé zprávy o tom, ale bylo jasno, že se připravují vážné události. Já jsem aspoň měl pocit, že je tedy povinností poslanců, pospíšiti si do jejich volebních okresů. Sdělil jsem kolegům svůj úmysl rychle jak jen možno odebrati se do mého volebního okresu Ústí nad Labem, když mi byla oznámena návštěva poslance Bechyně. On se zajisté bude pamatovati na naši rozmluvu. Bechyně mi oznámil, že byla prohlášena v Praze republika a že směrodatní pánové si přejí se mnou mluvit. Zdali toto pozvání učinil

s vědomím nebo bez vědomí Národního výboru, není mi ovšem známo, ale nebylo ani důležité, jelikož Bechyně byl sám jedním ze směřodátných českých politiků. Oznamil jsem Bechyňovi, že do Prahy za všech okolností se dostavím a považoval jsem za správnou uvědomiti o tom čecho-německé kolegy, zdali mne zplnomocní oficiálně k jednání s Čechy. Oznamil jsem shromážděným kolegům, co se sběhlo a žádal o rozhodnutí, mám-li do Prahy jeti jako zplnomocněnec. Jinak pojedu do Prahy jako soukromá osoba, protože vyjednávání jménem „Deutschböhmen“ jsem považoval za nezbytné již vzhledem na stav zásobování. Výkonný výbor mi nedal plné moci a proto jsem na vlastní pěst a zodpovědnost jel do Prahy a shledal jsem dne 30. října v reprezentačním domě vesměs známé mi členy Národního výboru. Zde se konalo „vyjednávání“, o němž mluví Stříbrný. Jednotni jsme především byli v tom, že konečný osud Čech bude stanoven konferencí mírovou, přes to však jsem navrhl, vyjednávat se zemskou čecho-německou vládou o provádění zásobování, dopravě vlaků, přejímání vojáků z pole se vracejících, zkrátka o dalším vedení správy, aby nevznikl chaos. Členové Národního výboru nebyli tehdy docela svojí věcí jisti, zvláště netušili, jak jim bude lehké pozdější obsazení „Deutschböhmen“, a prohlásili se ochotní, společně k zamezení nepořádku a zmatku dle sil spolupůsobiti, já však jsem měl dojem, že nás, německé poslance, nepovažují za rovnoprávnou část smluvní, nýbrž že s námi hodlají jednat jako s poddanými nového státu, aniž by ostatně zdůraznili jejich práva „historická“. Poněvadž jsem beztoho neměl žádného úředního příkazu, nemůže býti řeči o „jednání“ ve vlastním slova smyslu. Účelem rozmluvy mojí také nebylo, jednat v právním uspořádání, jelikož toto bylo pro

mne jako pro každého jiného právoplatně vyřízeno usnesením německých poslanců na jedné a prohlášením republiky Československé na druhé straně. Účelem mojí rozmluvy bylo konečně zajistiti přítomně další vedení správy, protože jak známo, hrozilo vypuknutí všeobecné anarchie. O tom bylo i členům Národního výboru jasno a já co důkaz uvádím usnesení, jež po rozmluvě se mnou mi osobně oznámil dr. Soukup:

„Národní výbor konal poradu, v níž jednohlasně prohlásil, že úplně stojí na stanovisku, jež musí zaručiti plnou ochranu osoby a majetku, jakož i úplnou svobodu pohybu obou národností v rámci stávajících zákonů a nařízení. Národní výbor stejně prohlašuje v zájmu výživy lidu, že nerušená doprava na všech drahách, dále v podnicích poštovních, telegrafních a telefonních v zájmu klidu a pořádku musí býti zachována v rozsahu nezkráceném. Národní výbor trvá na zachování dosavadní jednotnosti veřejné správy nynější, zamezení vzájemného znásilňování a trvá dále na úplném zaručení politického jakož i národního přesvědčení úředníků obou národností, zajištění a vyplácení dalších platů úředníků, protože pouze za těchto podmínek může býti zachován veřejný pokoj a pořádek.“

Z tohoto usnesení nemůže žádný člověk snad souditi, že Národní výbor pozval mne nebo některého kolegu k „spolupráci“, nikdo nemůže z tohoto usnesení uzavírat, že měl „Národní výbor“ na mysli připojení německé části Čech k „československé revoluci“. Takové vyzvání nemohlo by býti jinak zodpovězeno než poukazem na usnesení čecho-německých říšských poslanců a proto je dojem Stříbrného, že já nebo jiní němečtí poslanci „váhali“ nebo „kolísali“ s Čechy společně pracovati, úplně mylný.

Nechci zapíratí a také jsem to již nadhodil, že

za celým vyjednáváním Národního výboru a také za jeho usneseními tkví jistý duševní předpoklad, že německé obvody musí připadnouti k republice Československé, a také nechci zapírat, že taková ujistění třeba zatím z Paříže došla, avšak v první řadě nezdály se mi býti rozhodující, poněvadž se tehdy před našima očima odehrály současně dvě „revoluce“, jež vedli Čechové proti Vídni a „Deutschböhmen“ proti Praze a poněvadž se mi při nejmenším zdálo nepravděpodobným, že by Dohoda poslala proti „Deutschböhmen“ sbory, kdyby se bránilo proti případným českým výbojům. Proto a poněvadž jsem se pro nejbližší dny takových českých výbojů neobával, neb Čechové tehdy měli zrovna jako my malou armádu, a v Praze plně ruce práce, jednalo se mi v první řadě zažehnatí dopravní a živovací anarchii, neb jsem byl přesvědčen, že otázka státoprávního uspořádání rozluští se sama sebou, jakmile Čechové uzří, že také „Deutschböhmen“ je připraveno, hájiti své svobody ozbrojenou mocí. O rozmluvě s Národním výborem podal jsem zprávu německo-české zemské správě do Vídně a tuto zprávu ze dne 31. října podávám zde, aby bylo jasno, o jaká „vyjednávání“ se s Národním výborem jednalo.

„Včera jsem soukromně mluvil s českým výkonným výborem. Sdělují v následujícím výsledek a prosím zaujmouti stanovisko k těmto návrhům:

Jako nejnaléhavější se mi jeví předběžně jednati o udržení klidu a pořádku a dalším vedení správy. Následkem poměrů na drahách stojíme před katastrofou, nebude-li nejrychleji zjednána odpomoc. Dále jest bezpodmínečně nutno, různým veřejným úředníkům dáti jasnou směrnicí k jejich chování. Přesvědčil jsem se, že německá veřejnost přes to, že proklamací německo-rakouského státu vlastně

byly zjednány jasné poměry, neví, jak svoje chování má zaříditi a čeká poučení od poslanců. Navrhuji toto ujednání:

Ujednání.

I.

Zástupci obou kmenů národních, v Čechách žijících, ve snaze zvésti pořádek do dosavadních poměrů, usnesli se až do konečné úpravy poměrů českých mezinárodní konferencí mírovou na následujícím:

1. Oba kmeny národní vzájemně zaručují ochranu osoby a majetku a zamezí všemi prostředky výtržnosti proti jiné národnosti.

2. Zaručuje se volný provoz na drahách, práce v poštovních, telegrafních a telefonních podnicích. Zvláště bude oboustranně pečováno o nerušený provoz na drahách.

3. Zaručuje se cestování osob na obou osídlených územích, dokud nepadají v úvahu přestupy jednotlivých osob.

4. Oboustranná zastupitelstva zajišťují si další vedení správní nynějšími veřejnými úředníky, pokud tito jsou ochotni tyto práce až do konečné úpravy vykonávati. Oboustranně nebude vyžadováno složení občanského slibu státního, naproti tomu bude dotyčným státním úředníkům další vyplácení služného zaručeno i pro ten případ, věří-li, že za nových poměrů nebudou moci úřad svůj vykonávati. Samozřejmě až do konečné úpravy státní úředníci podléhají nařízení nových správních organizací. V tom smyslu bude stejně jednáno též i ohledně osob vojenských.

5. Aby se dohledně zamezilo stávce (Anstandes) v revíru uhelném, zástupci obou stran výzvou osa-

zenstvo k bezpodmínečnému zahájení práce. Toto ujednání vlastně tvoří podklad k prozatímnímu pořádku a nedotýkají se žádným způsobem konečného stanoviska obou národů při konečné úpravě českých poměrů.

II.

Jak jsem se včera v českém výkoném výboru dověděl, telegram ministra železnic dra Zahradníka ohledně zastavení dopravy železniční do Vídně spočívá na nesprávnosti. Zahradník o zaslání telegramu vůbec ničeho nevěděl a opakem k tomu vydal nařízení, dopravu nepřerušovat. Na tuto okolnost budiž pak při úpravě poměrů dopravních do a z „Deutschböhmen“ vzat zřetel.

III.

Kdyby se objevilo pravdou, že český stát zřídil ve Vídni vyslanectví, v jehož čele jest Tusar, bylo by dle mého náhledu nezbytno zříditi v Praze vyslanectví německo rakouské. Za tím účelem budiž zahájeno vyjednávání s Vídní. Já ostatně současně teď se ohledně toho v českém výkonném výboru poptám“.

Na stejném podkladě se pohybují „vyjednávání“, jež jsem krátce později vedl se Seligrem. Ani ve snu nás nenapadlo, že se může jednat o něčem jiném, než o dorozumění zatímního dalšího vedení správy a jestli Stříbrný praví, že nás pozval ku spolupráci, tak se jedná o hříčku se slovy, neboť na spolupráci, na jakou on v nitru svém myslil, my jsme ani v nejmenším nemyslili. Ku konci ovšem obdrželi vrch Stříbrný a Národní výbor. Já však ještě dnes popírám, že se tenkrát ten případ stal, poněvadž jsme nechtěli „spolupracovat“. V pravdě se nesplnily předpoklady, jež byly samozřejmy pro

trvání „Deutschböhmen“, totiž připravenost, zakročit pro svobodu se zbraní. Na ní chybělo a není správně, že jednající osoby se nepokusily zjednatí odpovídající vojenskou moc. Správnější jest, že při ruce k tomu nebylo předpokladů. Hluboká duševní ospalost zmocnila se německého lidu, nikoliv jenom zde, nýbrž všude. Rozpadnutí rakouského císařství neznamenal žádným způsobem širokým kruhům obmezení národní svobody, nýbrž ukončení strašlivé války s hladem a bídou, naproti tomu ustoupilo do pozadí vše, také nebezpečí znásilnění národním nepřitelem a všechny pokusy, částečně navrátilivši se vojenské uzavřené formace udržeti pohromadě — a na těchto opravdu nechybělo — tříštily se o nechuť těchto sborů vykonávat dále službu vojenskou. „Revoluce“, která se musila státi „národní“ revolucí, byla tak naražena na „sociální“ se všemi svými zjevy. Jen tak lze vysvětliti, že ku př. sto českých vojáků dne 10. listopadu 1918 bylo v stavu obsaditi bez odporu letiště v Chebu. Jen tak bylo možno, že se čeští vojáci garnisony v České Lípě zmocnili kasáren, jen tak lze vysvětliti, že se počátkem listopadu uplatnily hlasy, aby zemská vláda pro neutešený stav zásobování, zachovávajíc právo sebeurčení, zahájila s Čechy vyjednávání k zamezení plenění a pustošení, jež by přivodily válečné události. Co tyto hlasy žádaly, o to jsem se již 30. října pokoušel, sám nutný tlak k takovému vyjednávání by „Deutschböhmen“ musilo dáti patričního důrazu tím, kdyby se chtělo pro svoji svobodu obětovati.

Jistě také Čechové byli válkou unaveni a já jsem sám v Praze viděl, že nejprve neměli jiného přání, než se vrátiti domů, samo však se ukázalo, že líkce českého vítězství byla dosti silná, lid duševně vydrážditi, takže stál hotov k dobytí „Deutschböhmen“.

U nás bylo všechno naplněno porážkou a skončením války. Když jsem 1. listopadu přišel do Ústí, chtěl jsem si skoro zoufat. V městě bylo úplně povstání, bylo pleněno a páleno jak srdce ráciho, jakoby lidem vládlo šílenství, jež zachvátilo i osoby, které se později zajisté za své chování hluboce styděly. V těchto dnech viděl jsem nacionálně založené muže vnitřně shrouceny a slyšel jsem volati v zoufalství: „Pro tento lid jsme po celý život náš působili a pracovali!“

A jako u nás, tak všude také za hranicemi. Seliger a já — a toto jest jediné, co všeobecně není známo — jsme se odhodlali vyžádati si proti pokračujícímu obsazování Deutschböhmen vojenské sbory v sousedním Sasku. Jeli jsme spolu do Drážďan a vyjednávali jsme tam s vládou. Bylo to bezvýsledno, tehdejší saská vláda s komunistou Rühlem v čele nechtěla a nemohla pomoci, také v Německu působil „vypuknutí“ revoluce protivojensky, nikdo nebyl ochoten chopiti znovu flintu a tak jsme se nazpět vraceli s nevyřízenými věcmi domů.

Další vývoj jest znám. Byl též směřodatný pro „útěk“ zemské vlády do Vídně — neb nejednalo se o takový důkaz: neb Seliger brzo se vrátil do Teplic, svého bydliště — nýbrž o poslední, třebaže pochybný pokus, vylicením události u dohody docílití to, k čemu se „Deutschböhmen“ nemohlo vzpružití a vybojovati. Dnes pozorován, tento pokus zdá se býti dětinským, ale musil býti udělán, aby při nejmenším při vyjednávání mírovém bylo předloženo právo na sebeurčení „Deutschböhmen“, jež dnes všeobecně tvoří podklad našeho poměru ku státu.“

Proti Lodgmanovu tvrzení, že ztroskotaly všechny pokusy, udržetí formace, s pole se vracející, vy-

stoupil v „Reichenberger Zeitung“ dr. Turnwald, který v podstatě uvedl:

„Dr. Lodgman přehléd, že zemská vláda při svém příchodu do Liberce měla pohotově následující válečně vyzbrojené sbory:

1. jeden úplně vyzbrojený pěší pluk, který pod vedením plukovníka odebral se z Prahy do Chebu.

2. v Litoměřicích nacházelo se sborové velitelství pod vedením generála von Scheure, s jedním plukem pěchoty a jedním plukem dělostřelectva ve válečné síle, a jinde potřebné sbory pomocné. Zemská vláda byla povinna, postavití tyto sbory pod jednotné velení a předsevzítí nutné doplňky. K poslednímu účelí nabídlí se četní, v Liberci se nacházející vyšší důstojníci, bohužel bezvýsledně. Nehledě k tomu, že zemská vláda neudržela v platnosti rakouský zákon vojenský, pospíšila si vyslati do Litoměřic jednoho svého člena na tamnější sborové velitelství a oba dva pluky rozpustití. Ve skutečnosti měla tehdy čecho-německá zemská vláda k dispozici větší vojenskou moc než Národní výbor, který tehdy dle pozdějšího sdělení poslance Klofáče měl ve zbrani pouze 4.000 mužů. K tomu přichází, že čecho-německé zemské vládě chyběl nutný vliv na německé obyvatelstvo, poněvadž bylo opomenuto postavití sněm na lidový základ povoláním vlivných osobností, zvláště bývalých zemských poslanců.

Předčasný útěk zemské vlády z Liberce byl proto provázen úplnou neúčastí obyvatelstva. Zemská vláda opomněla každé obrany, hodila sama flintu do žita.

Ostatně všechny tyto události patří minulosti, a proto více méně upadly v zapomenutí.

Pohled nazpět má býti Němcům pobídkou, aby svoji politiku postavili na praktický základ, aby

cestou sjednocení všech německých stran postavili a obdrželi dosažitelný cíl ve státě Československém." —

Potud Turnwald. Činnost „vlády“ liberecké jeví se tu být v trochu jiném světle, než vylicuje Lodgman. Vědomí viny Německva na válce světové, špatné svědomí, spatřující vojenskou sílu českého „nepřítele“ větší, než skutečně byla, tedy mravní příčiny působily nejen v německém folksvéru, gardách a vojsku, nýbrž i v samé vládě, která ztratila hlavu, když hrstky českých hochů 28. pražského a 88. berounského pluku, vyzbrojeni jedním nepotřebným dělem, obsazovaly Most, Teplice a Ústí nad Lab., vítány smíšenými pocity německého a radostnými pocity českého obyvatelstva.

Výtka zbabělosti a neschopnosti liberecké vládě, nezůstala bez odezvy. Senátor Hartl, člen bývalé vlády „provincie Deutschböhmen“, vystoupil proti dr. Turnwaldovi v „Reichenberger Zeitung“ podrážděným článkem, v němž obhajuje libereckou vládu před výtkou zbabělosti a neschopnosti. V podstatě uvedl:

„Litoměřické sborové velitelství nevedl tehdy generál Scheure, nýbrž generál Daniel^{*)}. To není také bez důležitosti. Neb generál Scheure ve smyslu velice vážených tradic rodinných o vojenské věr-

^{*)} Tento generál nesl plné jméno: Franz Daniel Edler von Drinamünde, G. d. I. Ve vlastnosti vojenského velitele v Litoměřicích potvrdil dne 28. května 1918 rozsudky, vynesené nad rebely rumburskými. Škrtem jeho péra bylo tedy zavražděno 10 českých vojáků v době, kdy říše Rakousko-uherská již praskala na všech stranách, aniž by to jeho obmezený rozum vojácký pozoroval. Tímto zločinem dá se vysvětliti zbabělost Danielova a snaha, sprostiti se vrchního velení v Litoměřicích, aby případně se nedostal do moci českého vojska. Z dějin je známo, že největší ukrutníci stali se rázem největšími zbabělci, když byli učiněni neškodnými. Daniel pouze potvrdil toto pravidlo.

nosti nikdy by si nedal od někoho vojenské velitelství „rozpustiti“, naproti tomu generál Daniel dle všech známek se snažil, aby co možná nejrychleji, ale se zdáním tlaku z venčí, sprostiti se mohl moci, jež mu byla svěřena. Toto poslední se mu ovšem nepodařilo. Převzetí vojenského velitelství stalo se až potom, když generál Daniel, zřejmě proto, že se nemůže sprostiti moci mu svěřené, v největším rozčilení prohlásil, že je se svými nervy hotov a nemůže dále. Teprve potom jsem převzal na všeobecné naléhání prozatímně vojenské velení, abych ho udržel až do nové úpravy. Vojenské velitelství tedy nebylo rozpuštěno, naopak před rozpuštěním uchráněno.

Zrovna tak jest nesprávné, co dr. Turnwald praví o rozpuštění obou pluků o válečné síle. Tyto pluky o „válečné“ síle sestávaly ve skutečnosti — s jednotlivými čestnými výjimkami — z houfu 400, dle vojenských pojmů neukázněných lidí, kteří sice v plném počtu přicházeli pro menáž, ale v docela nepatrném počtu vykonávali službu, a jejichž počet se denně samovolným odchodem zmenšoval.

Konečně jest docela nesprávné, tvrdí-li dr. Turnwald, že jsem byl zemskou vládou vyslán do Litoměřic. Správně se má věc takto: Dne 31. října o půl 2. hod. konala se v Liberci důležitá schůze. Během schůze dr. Reichel z Litoměřic telefonicky oznámil, že je naléhavě nutno, aby zemská vláda poslala do Litoměřic jednoho ze svých členů. Že prý se jedná o velice důležité záležitosti, při nichž se nesmí ztratiti čas. Všichni přítomní pánové, z nichž nikdo nebyl členem zemské vlády, byli přesvědčeni, že tomuto vyzvání nutno vyhověti. Naléhali na mne, abych jel vlakem, který za půl hodiny do Litoměřic odjíždí. Tak jsem jel, bez vědomí a tím méně z příkazu zemské vlády. Zamotané poměry nutily jednati rychle a na vlastní zodpovědnost. Teprve po svém

příjezdu v 10 hodin do Litoměřic a při vyjednávání na vojenském velitelství, pozdě do noci konaném, při němž se sběhla i výše uvedená scéna s gener. Danielem, dozvěděl jsem se, že se jedná o přání důstojníků, předati vojenské velitelství některému politikovi . . ."

Hartl si vyhrazuje podati později vhodnou formou nástin jiné činnosti „zemské vlády“ liberecké.

Tak se po pěti letech mění válka o samostatnost „provincie Deutschböhmen“ v žabomyší válku mezi německými politiky, neboť i vojenská tehdejší veličina liberecká, podplukovník Tittelbach, konstatoval v „Reichenberger Zeitung“, že nebyl vůbec učiněn pokus udržeti čecho-německé polní formace pohromadě, když se vracely z italského bojiště. Zajiště byly tyto vojenské čety unaveny válkou, ale k ochraně své „užší“ vlasti byly by se určitě daly získati. Z tohoto důvodu také braly vojenské transporty sebou výzbrojní předměty, liberecký vojenský oddíl asi 300 koní, „Doufali jsme“, praví pan podplukovník, „že při našem příjezdu do Německého Rakouska nás budou očekávati zástupci čecho-německé vlády, aby nás informovali o událostech v domovině a předepsali nám naše další úlohy. Neukázal se však nikdo. Různé šikany při dopravě velmi ochladily naši lásku k Německému Rakousku, za to tím více jsme se těšili na příjezd do „Deutschböhmen“. Byli jsme však trpce zklamáni. Nikde se neukázal jediný orgán zemské vlády, za to však různé „rady“ činily nám všemožné potíže. Ačkoliv zemská vláda sídlila v Liberci, nebyl na libereckém nádraží přítomen žádný její zástupce, ani zástupce města. Soc. dem. poslanec Schäfer na velké schůzi koncem října projevil radost, že slovo „disciplina“ bylo vyřazeno z německého slovníku, a že od nynějška

nikdo není povinen důstojníků poslouchati. Vypravovalo se také, že „zemský hejtman“ dr. Lodgman odmítl nabídku několika důstojníků na vytvoření spolehlivé důstojnické roty a na pomoc při organisaci odporu. Podobně jako u nás vypadaly poměry také u ostatních, domů se vracejících polních pluků. Po návratu vojenských oddílů do vlasti uplynuly 3 týdny a v této době bylo rozhodně možno vypracovati plán na obranu země a utvořiti základy organisace vojenské. Že rozpouštění vojenských formací nebylo k tomu nejvhodnějším prostředkem, porozumí každý vojenský laik. Češi postupovali v tomto ohledu daleko rozhodněji a měli zcela dobrý úspěch, ačkoliv jejich vojenské oddíly nebyly lepší a disciplinovanější. Jsem přesvědčen, že při rozumné činnosti zemské vlády a jejím vlivu na obyvatelstvo i vojsko bylo to možno i u nás. Tím byl by mohl litoměřický vojenský velitel, polní podmaršálek Goldbach, s patřičnou vojenskou mocí aktivně odporovati. K takovému odporu ovšem pověstná a vojensky bezcenná „Volkswehr“ nestačila. Připouštím, že hlavní vinu na těchto poměrech nesou soc.-dem. vůdcové, kteří dali přednost stranickým zájmům nad blahem národa, zcela v opaku ke svým českým soudruhům. Ale dr. Lodgman byl zemským hejtmanem a tím zodpovědným vůdcem čecho-německé politiky. A jako takový, bohužel, neměl dosti síly, aby — dle jeho vlastních slov — přeměnil „sociální revoluci“ v revoluci „národní“, a neměl také porozumění či schopností, aby utvořil účelnou, spolehlivou vojenskou moc. Dvě opomenutí, za která čecho-německý lid musí dnes pykatí!

Souhrn celého sporu o možnosti nebo nemožnosti brániti se ozbrojenou mocí proti vpádu českého vojska do „provincie Deutschböhmen“ podává posl. dr. Lehnert.

„Vzpomínky na události, svého času po převratu sběhlé, byly v posledním čase opět oživeny ve člancích dr. Lodgmana, dr. Turnwalda, podpluk. Tittelbacha a j. My Liberečané sledujeme je s obzvláštním zájmem, protože tehdy město naše bylo sídlem zemské vlády. V posledních dnech vzpoměl těchto článků na sjezdu strany i předseda Svazu zemědělců (Bund der Landwirte), posl. Křepek. Budiž mi dovoleno, uveřejnit něco ze svých vzpomínek. Mnozí nebudou moci mému pochodu myšlenkovému odepřít oprávněnosti.

Během léta 1918 utvořil se v Liberci tak zvaný pracovní výbor, v jehož čelo zvolena byla osoba, později panu dru Turnwaldovi velice blízká. V tomto pracovním výboru bylo nenuceně mluveno o hrozcích možnostech při skončení války a hledána a připravována cesta k řešení pro Německo v Čechách snesitelnému také pro případ nepříznivý. Já jsem tehdy vykonával službu vojenskou, pozoroval bedlivě chování českých důstojníků a došel k poznání, že oni mají tajné zprávy o skutečném stavu věci na jižní rakouské a západní německé frontě. Po velkých zpětných nárazech v srpnu 1918 jsme očekávali protiúder Hindenburgův. Když k radosti Čechů k němu nedošlo, klesla naše naděje ve šťastný výsledek války, a z Pardubic jsem v září jednomu kolegovi psal dopis, v němž jsem mu zcela otevřeně projevil svoje mínění: „Válka skončí pro ústřední mocnosti porážkou, poněvadž jednak obyvatelstvo nevydrží dále neslýchaný, mnohaletý duševní tlak, jednak budou obtiže zásobovací každým měsícem vyšší. Monarchie v Německu a Rakousku pravděpodobně budou smeteny, protože protimonarchistické strany pravděpodobně se dostanou navrh.“ Tehdy dostalo se k veslu ministerstvo Maxe z Badenu, jež se opíralo o měšťanskou demokracii, většinové

socialisty a centrum. „Tyto strany nemají zájmu na udržení monarchistické formy státní. Socialisté doufají tiše na odstranění monarchie, ve skutečnosti na zřízení socialistické republiky. Velký tisk, také měšťanstva, sabotuje vůli k vydržení (den Willen zum Durchhalten) tím, že obsluhován lživou centrálou, bezměrně vyzdvihuje mírové demonstrace neodvislých a Lieb-knechtovců.“ Tak bylo o Liebknechtově průvodu „Pod lipami“ rozsáhle následovně referováno:

„500.000 mužů „Pod lipami“ volá okamžité po míru atd.“ Psal jsem mému příteli, že odstranění snad bude pro německý lid znamenati štěstí, při nejmenším dostaneme národní stát, jehož hlavní překážkou bylo panství Habsburků a Hohenzolernů. V polovici října byla v Praze generální zkouška české revoluce, které 28. října následovalo prohlášení české republiky „Národním výborem“. Deprese německých důstojníků a lékařů v Pardubicích značně povolila, protože tři dny později byla ve Vídni prohlášena „provincie Deutschböhmen“ jako součástka republiky rakouské. Nadšení českých civilistů a vojáků projevovalo se ve formách přímo groteskních. Bylo to, jakoby závrať barevná zachvátila veškeré obyvatelstvo.

Po vyřízení nejnnutnějších povinností vojenských přišel jsem dne 3. listopadu do Liberce, a nalezl jsem ještě město v praporové výzdobě černo-červenozlaté, avšak nenalezl jsem na místě žádné „zemské vlády. V užším kruhu soudruhů v přesvědčení (Gesinnungsgenossen) byl načrtnut plán, prohlásiti „Deutschböhmen“ a zemi sudetskou za samostatný stát. Tímto způsobem se doufalo vítěznou moc Dohody spíše získati pro naši samostatnost (Selbstständigmachung). Pro ten případ byli jsme jednotní, že bez vojenské moci nemůže býti samostatnost domova chráněna, avšak v „Deutsch-

böhmen" se nacházející, z části z Čechů sestávající vojsko se během málo dnů rozptýlilo. Z čechoněmeckých říšských poslanců přibyl do Liberce posl. Schäfer, který byl též členem zemské vlády. O něm je známo, že smysl převratu a nové doby vysvětloval tím, jakoby disciplína přestala a že nyní platí pouze dobrovolná poslušnost představeným, voleným z vlastních řad. Sílenost rad zachvátila veškeré německé obyvatelstvo jako závrát. Skutečná moc ve městě a okresu Liberci přešla na tak zvaný okresní nacionální výbor, jež vyřizoval záležitosti okresního výboru. Vojsko bylo vedeno radou vojáků a mnozí Liberečané se budou asi na ty pány s rudými páskami pamatovati. K ochraně domova a udržení pořádku strčen byl „Volkswehr“, v němž dle optimistického odhadu bylo od jedné desetiny do jedné pětiny spolehlivého mužstva. Z osobní zkušenosti mohu vylíčit činnost tohoto sboru na nádraží:

Vojáci a důstojníci, vracející se domů, musili odevzdávat veškeré zbraně a erární předměty výzbroje. Většina tak činila dobrovolně, kdo měl náladu být hrubým, mohl si svoje věci vzít domů. K utlumení a zamezení plnění v Liebigových skladištích úschovnicích a ruského tábora v Ostašově (Berzdorfu), dle všeho se nedaly pohnouti. Mladí střelci, sestavení ze studentů a jiných nadšených mladíků, obstarávali sami službu, nemohli však ničeho pořádku proti plnění lůže (mezi níž se nacházeli ve větším množství také majitelé domů a měšťané), poněvadž prolévání krve dle sociálně demokratického řešení musilo být za všech okolností zamezeno.

Posl. Schäfer a sekretář komunistické strany Neurath se ještě asi upamatují, s jakým výsledkem se pokusili plnění prostřednictvím rozumných řečí odvrátit od jejich hanebných činů. Vedle nádraží se nacházelo Pollakovo velké skladiště potravin a

byla obava, že plnění přeneso se i tam. Proto byla do prvního patra topírny postavena strojní puška a do topírny dána stráž devíti mužů, která obdržela rozkaz, aby bezohledně při prvním pokusu plnění do davu střílela. Strojní puška, přes to, že byla hlídána, byla jednoho rána ukradena, pravděpodobně českými železničními dělníky.

Když Čechové obsadili Hodkovice, došel jsem příležitostně k jednomu poddůstojníkovi nádražní stráže, a navrhl jsem mu, aby s vlakem ozbrojených jel do Hodkovic, zajal tam 60 mužů české stráže a přivedl je na jednu noc do Liberce do vězení. Muž onen mi odpověděl; „Ano, to by těm velkým pasovalo, abychom se s Venclem ostřelovali, toho zanecháme, vždyť teď máme právo sebeurčení!“ A na moji další otázku, kdo Čechům přes to zabránil obsadit Liberec, jmenoval Francouze a Angličany.

Do Dlouhého Mostu byla poslána vybraná stráž folksvéru. V noci šla česká patrola kolem nádraží a neslychaným způsobem píchla skrze okenici jednoho folksveráka do prodloužené části zad, a to dostačilo hnát celou stráž až do Liberce.

Když Čechové hlídali v polích u Doubí (Eichicht), jeden český šikovatel se třemi nebo čtyřmi muži zajal automobil, z Liberce na obhlídku vyslaný, hustě důstojníky a mužstvem obsazený, aniž by s německé strany padl jediný výstřel.

Ještě dnes dá se výpovědi svědků dokázat, že deputace důstojníků a mužstva vyjednávala se zemským hejtmánem dr. Lodgmanem, aby dal rozkaz k brannému odporu. Dr. Lodgman prohlásil, že souhlasí s branným odporem, že však sám nemůže takový rozkaz vydati, a proto aby se obrátili na náměstka zemského hejtmána Selígra. Když deputace

se Seligrem mluvila, prohlásil vůči ní, „že teklo už dosti krve a že se vše musí docílití mírnými a právními prostředky“.

Den před tím, než Čechové vkročili do Liberce, přišli ke mně dva mladí důstojníci a prohlásili, že jsou ochotni se svým mužstvem vyhnati Čechy z Doubí, postavím-li se jim v čelo. Slíbil jsem to s podmínkou, jsou-li skutečně v stavu vésti svoje mužstvo na nepřítele. Jeden se domníval býti svými lidmi jist, avšak druhý mu odporoval: „Ale, kamaráde, dostaneme-li ze 100 mužů deset do ohně, to je všechno, co může být“, načež jsem se rozhodl, že za těch okolností bylo by i těch deset zbytečně obětováno a že my si uspoříme blamáž.

Také měšťanstvo liberecké nebylo docela a úplně pro obranu až do posledního muže. Pověst o „velkém kanonu za Ještědem“ nahnala mnohým strachu o jejich domy, a v okresním nacionálním výboru, kde bylo hlasováno o tom, má-li býti kladen odpor neboli nikoliv, hlasovala většina „ne“. Senátorem Hartlem sepsané provolání ku utvoření dobrovolnických formací k hájení domova bylo v téže schůzi jako „příliš válečné“ zamítnuto, poněvadž by mohlo vésti k proliti krve. Svědky z měšťáckého tábora bylo mi sděleno, že tehdy dnešní (komunistický) poslanec Kreibich nejstatečněji vystoupil pro energické vojenské hájení Liberce.

Když vojenští velitelé, zvláště podplukovník Tittelbach, věří, že měli vojsko pevně v rukou, mohlo to býti správné až do okamžiku, než navracející se mužstvo přišlo do styku s folksveráckými, již utvořenými sbory. Za málo dní byl duch sborů již jiný. Hesla demokracie, samospráva a samovláda lidu byla tak mocná, že by jim mohla čelití pouze osobnost diktátorsky založená. Ze ona nám chyběla,

jest správně, zemská vláda nebyla také žádnou osobou, nýbrž kolegiem, a tehdejší zemský hejtman (docela žijící v demokratickém podání), byl by se ctížádostí, býti diktátorem proti vyslovené vůli lidu, utržil pouze veliké fiasko. Bylo to, jak napsal: sociální revoluce nedá se nahnouti na nacionální. Kruhy inteligence a maloměšťanstva, vždy podpory myšlenky nacionální, šly s vlajicemi prapory do sociálně demokratického tábora. U sociálních demokratů leželo tudíž rozhodnutí. Jak musilo vypadnouti a jak také vypadlo, víme. Chyběla průžnost a obětavost, bez nichž ozbrojený odpor byl nemožný. Jak vedlo se předsedovi „Volksratu“, zemřelému dru Tittovi? Archiv padl do rukou Čechů a on sám (dr. Titta) ušel sotva smrti oběšením(?). Ovšem, část našich občanů byla odhodlána dělati to nejkrajnější. Avšak nacházela se v mizivé menšině. Jak může býti dnes, po pěti letech, hledán beránek, hříchy snímající? Vyčítati nyní, považují za nespravedlivé, nehledě k tomu, že je to úplně zbytečné, obracetí zraky vždy opět do minulosti, místo pochopení přítomnosti a vytknutí si nadšeného cíle soudružnosti lidu pro všechny“.

Jak již výše uvedeno, s Lodgmanem jel pro vojenskou pomoc do Drážďan i Josef Seliger, který jest mrtev a nemůže podati k tomu vysvětlení. Uvedl jsem již také z výroku generála Goldbacha, že Seliger byl odpůrcem vojenské obrany „provincie Deutschböhmen“, pokud „vláda“ čecho-německá sídlila v Liberci. Seliger ze všech členů „vlády“ té nejdále viděl a měl za sebou massy německého lidu dělnického. Byla-li cesta do Drážďan vykonána z popudu jeho nebo byl-li jako člen vlády majorisován a k cestě té určen, to zajisté bude časem vysvětleno členy bývalé vlády saské. „Nordb. Volksbote“, sociálně demokratický list podmokelský, popírá

účastenství Seligrovo na cestě do Drážďan a poukazuje, že celé životní dílo jeho mluví proti válečným úmyslům těmto. Pro toto mínění mluví také již uvedený výrok generála Goldbacha.

RUB NĚMECKÉHO DEMOKRATISMU.

Dne 17. prosince 1917 podalo 83 německých poslanců na říšské radě dotaz na vládu rakouskou o chování českého národa ve válce. Je to největší politická denunciacce, jakou znají dějiny. Český text její zaujímá 436 stran knihy velkého formátu.*) Závěrek denunciacce zní:

Podali jsme tedy ve velkých obrysech všeobecný přehled o chování se Čechů ve světové válce... Na to jsme uvedli, jaké

I. výstrahy obdržela vláda před válkou před následky strpění panslavistické propagandy.

Na to jsme vylíčili

II. situaci na počátku světové války, dále úřední

III. odůvodnění zatčení dra Kramáře; pak bylo obsáhle pojednáno o

IV. chování se Čechů v zázemí, především o

a) projevech smýšlení Čechů v Praze, pak jsme se dotkli

b) otázky českých učebnic; na to bylo líčeno

c) chování se českých stát. úředníků, na to obsáhle pojednáno

d) o Sokolstvu, jakož i o

*) Vydal ji dr. Tobolka r. 1918 pod názvem: Dotaz německých poslanců o chování se českého národa za války. Dva díly. Nákl. Ant. Svěceného v Praze.

e) pozorovací zprávě z Litoměřic, jež doslovně uvedena. Obsírně pojednáno o

f) chování se Čechů k válečným půjčkám, dále též o

g) chování se Živnostenské banky k válečné půjčce, jakož i o

h) ostatní finanční politice Živnostenské banky, dále o

i) chování se Čechů k válečné péči. Jeden z nejdůležitějších oddílů jedná o

k) chování se Čechů ve vyživovací otázce.

Větší rozsah zaujalo líčení o

V. chování se Čechů v nepřátelské cizině, hlavně

a) ve Francii,

b) v Anglii,

c) v Rusku,

d) v Americe,

e) ve Švýcařích, kde je hlavní dějiště

f) činnosti profesora Masaryka. V souvislost s tím je odhalení o

g) tajné výzvědné práci Čechů z ciziny do tuzemska a naopak.

Nejděsnější následky mělo často velezrádné

VI. chování se českých mužstev v poli.

Zvláště důležitým v této věci je

VII. vojenské dobrozdání o tom v Kramářově procesu.

Konečně z množství materiálu uvedeny

VIII. některé novější dokumenty o všech těchto záležitostech.

Na základě výše uvedených vývodů dovolují si nyní podepsaní učiniti tyto dotazy k Jeho Excelenci panu ministerskému předsedovi a k Jeho Excelenci panu ministru zeměbrany:

3. Pomýšlí vysoká vláda od nynějška při všech svých vládních opatřeních bráti zřetel k tomuto chování Čechů ve světové válce?

5. Jaké opatření miní vysoká vláda učiniti, aby od nynějška učinila přítrž, po případě předešla v budoucnu podobným neslýchaným událostem a poměrům, jež by v žádném spořádaném státě nebyly možny?"

Mezi 83 poslanci, kteří tuto denunciaci podepsali, nachází se i jméno dra Lodgmana a jiných členů "zemské vlády" liberecké, dnešních bojovníků za demokracii a právo sebeurčení národnostních menšin vůbec a německé menšiny zvláště — v republice Československé, hlasatelů hesla, že velezrada je povinností každého Němce, "vtěsnaného" do rámce historických hranic zemí českých.

Cinem tímto i veškerou činností svojí za Rakouska pánové ti ztratili mravní podklad pro hesla, která teď hlásají. Chytíli se sami do kličky, kterou k zardousení národa Českého chystali a marně se snaží přesvědčiti svět o své legitimaci býti mluvčím utiskovaných.

"Provincie Deutschböhmen" objevuje býti nedonošeným dítětem, jehož matkou byla neupřímnost a otcem panovačnost Němců, a při jehož porodu asistovaly baby, snažící se obléci dnes brnění hrdinů, na nichž leželo příliš mnoho viny, než aby měli odvahu do krajnosti bojovati za věc předem ztracenou.

DOSLOV.

Do knihy nebylo možno zařaditi veškeré zprávy, došlé během tisku a jednající o obsazení poněmčených krajů severočeských vojskem československým. Zprávy tyto zařadím do druhého vydání knihy, dojde-li k němu. Proto uvítám s radostí každou zprávu další a vděčně přijmu též upozornění na případné omyly ve vydání prvním.

Komedie, kterou němečtí politikové sehráli při zřizování „provincie Deutschböhmen“, není ještě ukončena, avšak tato kniha již o ní jednatí nemůže. Představitel německo-nacionální politiky posl. dr. Lodgman o tom podal důkaz při smrti původce 14 bodů mírových, bývalého amerického presidenta Wilsona. Když totiž předseda zahraničního výboru Národního shromáždění posl. Ant. Němec při zahájení schůze vzpoměl zásluh zesnulého, posl. Lodgman s kloboukem na hlavě opustil schůzi v průvodu stejných demokratů německých, dovolávajících se práva sebeurčení Němců v republice Československé — na zásadách 14 bodů Wilsonových.

OBSAH.

	Strana
Místo úvodu	5
Dokonávající bestie	7
Předzvěsti revoluce	10
Po převratě	26
Obsazení českým vojskem	45
Dozvuky slávy a pádu „provincie Deutsch- böhmen“	70
Rub německého demokratismu	95
Doslov	99

Opravy tisku.

Na stránce	5 v řádce	2 ze zdo'a	místo	1921	čti:	1923
"	5	"	9	"	"	naznačeném " nazuačenému
"	10	"	19	"	"	skrz " přes
"	12	"	15	"	"	rozčílilo " rozčílilo
"	13	"	35	"	"	900 " 9
"	14	"	11	"	"	jděte " jděte
"	36	"	9	"	"	vína " vojny
"	46	"	24	"	"	bouchali " bouchaly
"	65	"	24	čti:	protestovati	proti násilnostem
"	70	"	15	"	a líčí, jaký	ohlas článku Stříbrného vyvolal
"	71	"	33	místo	výhoru čti:	výboru
"	77	"	6	"	revolucí	" revolucí.
"	78	"	11	"	soukromně čti	soukromě.

Menší chyby necht' si lask. čtenář opraví sám.

Bukačova
menšinová knihovna,
svazek I
F. Cajthaml (V. L. Liberté)

Sláva
a pád „provincie
Deutschböhmen“.

Vytiskla
knihtiskárna
„Podřipská Grafia“
v Roudnici n. L.

1924.

PANUŠKA:

**Mapa
severozápadních Čech**

v měřítku 1 : 100.000.

Jediná česká mapa zněmčeného území
obsahuje celé pohraničí od Chomutova až
po Hřensko a na jih k Roudnici.

Cena Kč 8.—.

PANUŠKA:

**Mapa
severovýchodních Čech**

v měřítku 1 : 100.000.

Krkonoše.

Obsahuje severovýchodní Čechy na
jih až k Jaroměři.

Cena Kč 8.—.

Nakladatel **O. J. Bukač**, český knihkupec
Ústí nad Labem.

F. CAJTHAML (V. L. LIBERTÉ).

Staré pověsti
ze Středohoří a
Podkrušnohoří.

Cena Kč 8.—

Váz. Kč 10.—

Roztomilá knížka tato obsahuje 78 pověstí a zkazek ze zněmčeného území z dob, kdy na severu ještě český člověk byl pánem.

K dostání v každém knihkupectví.

Vydáme co nejdříve obsírný spis

F. CAJTHAMLA-LIBERTÉ:

Dějiny útisku českého
školství menšinového
v Podkrušnohoří.

Kniha, pěkně vypravená, líčící utrpení českých rodičů od vzniku první školy menšinové na severu až do převratu říjnového, bude obsahovati asi 12 tisk. ar.

Předběžné objednávky přijímá

Nakladatel O. J. Bukač, český knihkupec

Ústí nad Labem.

